

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Nuška Gajšek

NAJEMNIŠKE VOJSKE NEKOČ IN DANES

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Nuška Gajšek

Mentor: doc. dr. Damijan Guštin

Somentorica: doc. dr. Maja Garb

NAJEMNIŠKE VOJSKE NEKOČ IN DANES

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

NAJEMNIŠKE VOJSKE NEKOČ IN DANES

Najemniki in najemniške enote so bili pomemben element v večini evropskih držav do konca 18. stoletja. Če so najemništvo v zgodovini predstavljale najemniške vojske posameznih vladarjev in držav ga danes potemtakem v večji meri (nikakor pa ne povsem) predstavljajo zasebna vojaška podjetja. Zasebna vojaška podjetja so »moderna protiutež« nekdanjim najemniškim vojskam, ki so svojo veljavo dobila po koncu hladne vojne. Seveda pa najemnikov in zasebnih vojaških podjetij ne smemo enačiti. Najemnik je pripadnik oboroženih sil, ki prostovoljno in proti plačilu opravlja vojaško službo in se vojskuje za tuje interese. Zasebna vojaška podjetja so podjetja, ki ponujajo specializirane usluge povezane z vojno in konflikti, ki vključujejo tudi bojne operacije, strateško načrtovanje, zbiranje obveščevalnih podatkov, operativno in logistično podporo, urjenje, preskrbo in vzdrževanje. Od drugih podjetij se razlikujejo po organizacijski strukturi in motivaciji (zasebna vojaška podjetja zagotavljajo svoje storitve v interesu za dobiček ne za politične cilje).

Ključne besede: najemnik, oborožene sile, vojska.

MERCENERIE ARMIES FORMERLY AND TODAY

Mercenarism has been emerging since the oldest times, as one of the ways of complementing armed forces. Mercenaries were important element in majority of European countries until the end of 18-th century. If the mercenarie army of individual landlord was representing mercenarism in history, then in the present times are private military companies those who represents (but not entirely) modern way of mercenarism. PMCs are “modern counterbalance” to old mercenary armies, which gain their value after the end of Cold War. Of course we can not talk about the mercenaries and PMCs like it was the same thing, because there is big difference between these two concepts. A mercenary is a soldier who fights, or engages in warfare for private gain, usually with little regard for ideological, national or political considerations. Private military companies (PMCs) are businesses that offer specialised services related to war and conflict, including combat operations, strategic planning, intelligence collection, operational and logistical support, training, procurement and maintenance. They are distinguished by the organisational structure (PMCs are registered businesses with corporate structures) motivation (PMCs provide their services, primarily for profit rather than for political reasons).

Key words: mercenary, armed forces, army.

KAZALO

1.	UVOD	5
1.1	IDENTIFIKACIJA PROBLEMA IN RELEVANTNOST TEME	5
1.2	HIPOTEZE	7
1.3	STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA	7
1.4	METODOLOGIJA – RAZISKOVALNE METODE	8
1.5	OMEJITVE DIPLOMSKEGA DELA	8
2.	OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	9
2.1	OBOROŽENE SILE	9
2.2	VOJSKA	9
2.3	NOVAČENJE	9
2.4	NAJEMNIŠTVO	9
2.5	NAJEMNIK, PLAČANEC	10
2.5.1	NAJEMNIK	11
2.5.2	PLAČANEC	11
2.6	ZASEBNO VOJAŠKO PODJETJE	13
2.7	STALNA VOJSKA	14
2.8	POKLICNE IN PROFESIONALNE OBOROŽENE SILE	15
3.	NAJEMNIŠTVO V ZGODOVINI	16
3.1	ANTIKA	16
3.2	SREDNJI VEK	19
3.3	NOVI VEK, 19. IN 20. STOLETJE	32
4.	NAJEMNIŠTVO DANES	35
4.1	ZASEBNA VOJAŠKA PODJETJA	42
4.1.1	SANDLINE INTERNATIONAL	49
4.1.2	EXECUTIVE OUTCOMES	52
4.2	NAJEMNIŠKE VOJSKE DANES	54
4.2.1	TUJSKA LEGIJA	54
4.2.2	GURKE	59
5.	POVZETEK ANALIZE IN SKLEP	61
	LITERATURA	68

1. UVOD

1.1 Identifikacija problema in relevantnost teme

V nalogi me bo predvsem zanimal pojem in pojav vojaškega najemništva od antike do 18. stoletja ter sodoben pojav zasebnih vojaških podjetij. Osredotočila se bom na definicijo pojava, njegov razvoj in poglavitne prelomnice, ki zadevajo vojaško najemništvo s *političnega, družbenega in vojaškega vidika*.

Če so najemništvo v zgodovini predstavljale najemniške vojske posameznih vladarjev in držav, ga danes potemtakem v večji meri (nikakor pa ne povsem) predstavljajo zasebna vojaška podjetja. Zasebna vojaška podjetja so »moderna protiutež« nekdanjim najemniškim vojskam, ki so svojo veljavo dobila po koncu hladne vojne, s katero se je spremenila narava delovanja in zmanjšal obseg nacionalnih vojsk zaradi krčenja števila pripadnikov oboroženih sil in demobilizacije. Posledica tega je bil velik trg proste delovne sile nekdanjih vojakov, ki so se zaradi materialnih in osebnih razlogov odločili ponuditi svoje usluge za delo, ki ga najbolje obvladajo.

Predvsem me bo zanimalo, ali gre pri zasebnih vojaških podjetjih le za preoblikovanje in modernizacijo zgodovinskega pojava najemništva (torej za »sodoben zgodovinski pojav) ali pa med tema pojavoma ni mogoče vleči vzporednic nekoč in danes.

Če so najemniki nekoč kot posamezniki v nekoliko bolj ohlapnih oziroma ne v ravno dobro organiziranih skupinah pod vodstvom enega »poglarvarja« proti plačilu nudili svoje usluge, to danes v njihovem imenu počnejo organizacije – zasebna vojaška podjetja, ki so svojo dejavnost usmerila v zagotavljanje varnosti, predvsem v slabo razvitih ali nerazvitih državah. Te države same bodisi zaradi notranjih družbenih in/ali političnih bodisi zunanjih varnostnih razmer ne morejo zagotoviti zadovoljive stopnje varnosti in najamejo ta podjetja, da to opravijo namesto njih v njihovem imenu.

Cilj naloge bo ugotoviti, ali obstaja in kakšna je povezanost med najemniki nekoč, najemniki danes in zasebnimi vojaškimi podjetji ter s tem prikazati, kako določeni pojavi iz zgodovine vplivajo na razvoj pojavov danes. Pri tem se bom osredotočila na razlike in podobnosti nekoč in danes.

Za časovni okvir od antike do 18. stoletja sem se odločila po pregledu literature in ugotovitvi, da se najemniki od 19. stoletja pojavljajo v manjši in ne tako vidni vlogi. Večinoma so aktivni v šibkih, revnejših (ne nujno afriških) državah oziroma v manj razvitih državah tretjega sveta. Sicer

nameravam v nalogo vključiti t.i. prehodno poglavje – najemniki v novem veku, v katerem pa ne bom podrobneje opredeljevala značilnosti najemnikov v tem času, pač pa bo poglavje predstavljalo nek prehod od najemnikov do zasebnih vojaških podjetij.

Pojav nacionalnih vojsk je med drugim vodil tudi do nastanka vojn med nacionalnimi državami in ne več med dinastijami. Nacionalne vojske so bile torej odvisne predvsem od velikosti države in števila njenih prebivalcev, ne pa več od bogastva (finančnega stanja) večjih in manjših dinastov (Caforio, 2003: 115). Vojskovanje je med 15. in 18. stoletjem doživelo veliko revolucionarnih sprememb. Ob tehnološko-tehničnem napredku se je spremenila celotna struktura vojske. Vojska je postala birokratska organizacija z usposobljenimi vojaki kot glavnim delom vojaškega stroja (Caforio, 2003: 423-424).

Ta tema se mi zdi aktualna zaradi sodobnih polemik glede profesionalizacije vojske, saj le-to enačijo s plačanci, kar seveda ne drži. Moj cilj v nalogi je dokazati, da profesionalizacija sicer je pojem soroden z najemništvom, vendar pa ju ne moremo in ne smemo enačiti, ampak ju lahko zgolj primerjamo. Tema se mi zdi zanimiva tudi zaradi več desetletij trajajočega odklonilnega odnosa do najemnikov in s tem posledično tudi do sodobnih zasebnih vojaških podjetij. Pri prebiranju literature sem mnogokrat zasledila negativen priokus ob omembi najemništva ali najemniških vojakov (označeni so npr. kot grdi, umazani, zli ipd.). Menim, da še danes obstaja negativnost ob omembi najemnika in vsega, kar je vojaškega povezanega z denarjem in še s prostovoljnostjo povrh. Pri ljudeh se še zmeraj vzbudi in čuti neodobravanje in »strahospoštovanje« pred neznanim. Menim, da vse to izhaja iz gole ljudske nevednosti in brezbržnosti odgovornih in pristojnih. Le-ti bi lahko predstavili pojav širšim množicam s sodobnega vidika in sodobnega pomena ter ga s tem razbremenili negativnega zgodovinskega naboja. Vendar žal zaenkrat za to ne pokažejo dovolj interesa in volje, pa čeprav bi bilo to zelo dobrodošlo. Ta pojav je zmeraj bolj prisoten, kar kaže na to, da tukaj ne gre za neko oddaljeno stvar, stvar preteklosti in zgodovine, ki nas ne zadeva oziroma ne vpliva na sedanost in našo zdajšnjo varnost, ampak gre za pojav, ki je sedaj tukaj in vpliva dejansko na vse vidike našega življenja in obstoja. Saj brez zagotovljene varnosti tudi naš obstoj ni in ne more biti zagotovljen.

1.2 Hipoteze

- *DELOVNA HIPOTEZA:*

☒ *Ideja zasebnih vojaških podjetij temelji na zgledu najemniških vojsk, s tem da obeh pojavov ni mogoče enačiti.*

- *IZVEDENE HIPOTEZE:*

- ✓ Razlike med najemniškimi vojskami in zasebnimi vojaškimi podjetji ne izhajajo zgolj iz razlik v organizaciji in namenu, ampak so te razlike tudi zgodovinsko pogojene (v smislu tehničnega, miselnega in družbenega napredka – razlike v družbeni vlogi, ki je odvisna od okoliščin, na katere vplivajo hkrati obstoječe družbene strukture).
- ✓ Zasebna vojaška podjetja so v svojem bistvu najemniki.
- ✓ Pri svojih akcijah so zasebna vojaška podjetja uspešna predvsem zaradi specifične organiziranosti in delovanja.

1.3 Struktura diplomskega dela

V prvem poglavju pojasnim razloge za izbor teme in izpostavim njeno pomembnost in aktualnost. Po uvodu, v katerem predstavim tudi hipoteze, sledita poglavji, kjer nameravam svoje trditve dokazati kot pravilne.

Osrednji del predstavljata poglavji o najemništvu, in sicer v prvem poglavju najemništvo nekoč (od antike do 18. stoletja), v drugem pa najemništvo danes (zasebna vojaška podjetja in sodobni obliki najemniških vojsk, kot sta Tujska legija in Gurke). Tukaj je moj namen narediti logični in smiselni pregled pojava in razvoja najemniških vojsk in poudariti razmere, ki so pripeljale do tega pojava v določenem obdobju. Obenem je moj namen prikazati tudi družbene razmere in odnos družbe do tega pojava.

V zadnjem delu sledi povzetek glavnih ugotovitev in verifikacija hipotez.

1.4 Metodologija – raziskovalne metode

Analizo podatkov bom podala s pomočjo kvalitativnih in neempiričnih raziskovalnih metod. Zanje sem se odločila zaradi same narave teme, ki jo preučujem, saj je tema zgodovinska oziroma teroretična in mi empirične metode pri njeni analizi ne bi bile v pomoč oziroma so za to temo nerelevantne in nepotrebne.

S pomočjo **kvalitativne metode** bom podala spremembe in povezanost pojavov, ob pomoči neempiričnih metod pa bom opisala pojave in analizirala podatke, ki so relevantni za verifikacijo hipotez.

Neempirične metode bodo: **deskriptivna metoda, analiza sekundarnih pisnih virov, primerjalna analiza in zgodovinska analiza**. Z analizo sekundarnih virov bom izločila potrebne podatke, ki me zanimajo in ki jih bom ob pomoči primerjalne analize lahko med seboj primerjala ter analizirala spremembe v zgodovinskem razvoju. Te spremembe bom primerjala s sedanjim stanjem. Z zgodovinsko analizo bom ob uporabi **zgodovinsko-razvojne in primerjalno-zgodovinske metode** analizirala tendence v zgodovinskem razvoju in obravnave določenega pojava ter primerjala različne (primerljive) pojave skozi zgodovino.

Slabost vseh naštetih metod je predvsem v uporabi že obdelanih podatkov, ki ne dovoljujejo lastne kritične presoje in posledično oblikovanje mnenja ter zaključkov na podlagi te presoje.

1.5 Omejitve diplomskega dela

Pri pisanju diplomskega dela sem naletela na ovire pri zbiranju virov, in sicer tistih, ki se nanašajo na zasebna vojaška podjetja. Tako je zaradi pomanjkanja strokovne literature (knjige, publikacije in strokovni članki) večina uporabljenih virov iz svetovnega spleta. Vendar sem kljub temu upoštevala zanesljivost virov in sem navedla podatke uradnih domačih strani podjetij in strani, kjer podatki temeljijo na dobrih referencah. Zraven samega dostopa do podatkov je problem tudi to, da so ti podatki precej splošni. Težava se pojavi pri analizi delovanja in določanja uspešnosti podjetja. Celotno področje je še vedno ovito v tančico skrivnosti.

2. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

2.1 Oborožene sile

Oborožene sile so specializirana oborožena organizacija države, ki je pripravljena in organizirana za vodenje oboroženega boja. Kot pomemben del državne organizacije so oborožene sile glavni instrument za varovanje neodvisnosti in teritorialne celovitosti države, obstoječega političnega in ekonomskega sistema oziroma za izvajanje državne politike v vojni (Vojna enciklopedija in Sociološki leksikon v Kotnik, 1994: 13).

2.2 Vojska

Naziv za kopenski del oboroženih sil, pogosto pa tudi za celotne oborožene sile (Vojna enciklopedija (1), 1974: 215).

2.3 Novačenje

Novačenje je zagotavljanje moštva za oborožene sile na prostovoljni osnovi, kar je bistvena razlika v primerjavi z vojaško obveznostjo. Novačenje je pridobivanje ljudi za službo v oboroženih silah za določen čas na osnovi materialnega, ponavadi denarnega nadomestila. V nekaterih državah so ta način popolnjevanja oboroženih sil ohranili tudi po 2. svetovni vojni, s tem da nekatere države novačijo zgolj lastne državljane, druge pa tudi tujce (Kotnik, 1994: 26).

2.4 Najemništvo

Najemništvo je ohranjeno še iz najstarejših časov kot eden od načinov popolnjevanja oboroženih sil. V nekaterih državah se je ta način obdržal tudi po 2. svetovni vojni (Vojna enciklopedija (5), 1973: 686). Konec najemništva je pomenila francoska revolucija (v Franciji takoj, v drugih državah pa postopoma). Najemniške armade so začele zamenjevati narodne armade, utemeljene na splošni vojaški obveznosti. V določeni meri se je najemništvo v nekaterih državah obdržalo za popolnjevanje delov oboroženih sil (Velika Britanija) in za popolnjevanje francoske in španske tujske legije (Kotnik, 1994: 18).

2.5 Najemnik, plačanec

Veliko slovarjev si ni enotnih v vsebinskih definicijah plačanca in najemnika. V večini jezikov sta ta izraza enačena, razen v nemščini, ki je edini jezik, v katerem lahko zasledimo razliko med pojmom plačanec in najemnik. Čeprav večina slovarjev podobno obravnava plačance in najemniške vojake, moramo vseeno med njimi razlikovati. Najemnike oziroma plačance in najemniške enote definira večina boljših enciklopedij in leksikonov, a se ustavijo že pri dejstvih, da gre pri najemnikih za poklicne in/ali profesionalne vojake, ki se bojujejo za plačilo. Pogosto se zraven tega omenja tudi prostovoljnost in opravljanje vojaške službe za tuje interese. Najemnik je širša opredelitev, razlika obstaja še na vrednostni ravni, saj je plačanec slabšalni izraz za najemnika. V mednarodnem pravu razlika med najemnikom in plačancem obstaja. To razlikovanje temelji na (ne)vklučenosti teh oseb ali enot v regularno vojsko neke države; mednarodno pravo obravnava le plačance, ki predstavljajo zasebni element v oboroženih spopadih, medtem ko status najemnikov zaradi tega, ker so del regularne vojske države, v mednarodnem pravu ni obravnavan oziroma se jih obravnava enako kot vse ostale vojake (Kotnik: 2004). Torej povedano drugače: plačanec je tisti, ki ni član nobene regularne vojske. Najemniški vojaki pa so obravnavani v mednarodnem pravu kot ostali vojaki (Jazbec, 2001: 8). Od najemnikov je potrebno razlikovati obveznike, ki so plačani zaradi lastnega vzdrževanja in kolone, katerih vojaška obveznost je pogojena z delitvijo lastništva nad zemljo (Vojna enciklopedija (5), 1973: 686). Najemniki in najemniške enote so bili pomemben element v večini evropskih držav do konca 18. stoletja (to ne pomeni, da po tem obdobju najemniki izginejo in ne obstajajo več, ampak pomeni, da se pojavljajo v manjši in za razumevanje pojava najemništva manj pomembni meri. In ravno tukaj tiči razlog, zakaj sem pri pisanju o najemnikih kot takih za mejo postavila 18. stoletje).

2.5.1 Najemnik

Najemnik je pripadnik oboroženih sil, ki prostovoljno in proti plačilu opravlja vojaško službo in se vojskuje za tuje interese (Vojna enciklopedija (5), 1973: 686). Najemnik je vojak, ki se za plačilo bojuje v oboroženih silah tuje države. Zelo verjetno obstajajo tako dolgo kot vojne, vendar so še posebej prevladovali v zahodni Evropi v 13. in 14. stoletju in po koncu stoletne vojne (sreda 15. stoletja). Najemniki in najemniške enote so bili pomemben element v večini evropskih držav do konca 18. stoletja (Dictionary of Military Terms v Kotnik, 1994: 18).

Najemniki:

- niso državljani države, v kateri delujejo oziroma opravljajo službo,
- niso bili poslani s strani vlade svoje države, niti ne dobivajo javne podpore s strani svoje vlade,
- opravljajo aktivno vlogo v oboroženih konfliktih in niso vključeni v vzpostavljeno strukturo stalnih oboroženih sil (IMADE (4), 1993: 1720-1725).

Najemnik je vojak, ki se bori za denar, ne glede na okoliščine. Za razliko od rednih vojakov ni vezan na državo, ampak ga zavezuje le pogodba, ki jo sklene z naročnikom. Sodobni najemniki lahko služijo kot svetovalci za varnost, svetovalci za (re)organizacijo oboroženih sil, načrtovalci raznih vojaških operacij idr. Ne smemo mešati prostovoljcev v tujih vojskah, ki se ponavadi borijo izključno zaradi ideologije, vere oziroma drugih stvari z najemniki, ki se borijo samo zaradi materialnih ugodnosti pri najboljšem ponudniku (<http://sl.wikipedia.org/wiki/Najemnik#column-one#column-one>).

2.5.2 Plačanec

Dokument, ki ureja status plačancev, je **Dopolnilni protokol I k ženevskim konvencijam** z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev mednarodnih oboroženih spopadov, sprejet 8. junija 1977. V 47. členu I. dopolnilnega protokola je zapisano, da je plačanec vsaka oseba, ki:

- je posebej rekrutiran, doma (lokalno) ali v tujini, z namenom, da bi se boril v oboroženem spopadu,
- dejansko neposredno sodeluje v sovražnostih,

- je motiviran, da sodeluje v sovražnostih, v glavnem zaradi želje po osebni koristi, in ki mu je od strani v spopadu ali v njenem imenu dejansko obljubljeni znatno večje materialno plačilo od tistega, ki je obljubljeni ali plačano borcem podobnega ranga ali funkcije v oboroženih silah omenjene strani,
- ni državljan strani v spopadu in tudi ni prebivalec ozemlja, ki ga kontrolira stran v spopadu,
- ni pripadnik oboroženih sil v spopadu,
- ni bil poslan po uradni dolžnosti kot pripadnik oboroženih sil s strani države, ki ni stranka v spopadu (Dopolnilni protokol I k ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev mednarodnih oboroženih spopadov, sprejet 8. junija 1977 - <http://www.genevaconventions.org/>).

Plačanec nima pravice biti borec ali vojni ujetnik (po dopolnilnem protokolu I iz leta 1977), torej je nezakoniti borec, s katerim pa morajo (po ženevski konvenciji III, ki opredeljuje ravnanje z vojnimi ujetniki) kljub temu ravnati humano in mu zagotoviti pravico do poštenega in pravičnega sojenja, če do njega pride, ker ga kljub vsemu ščiti 5. člen dopolnilnega protokola (Dopolnilni protokol I k ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev mednarodnih oboroženih spopadov; sprejet 8. junija 1977 - <http://www.genevaconventions.org/>).

Po Kotnikovi sintezi so torej značilnosti plačanca naslednje:

- prostovoljnost,
- želja po osebni materialni koristi,
- neposredno sodeluje v oboroženem boju ali ima drugačno aktivno vlogo pri izvajanju oboroženega boja,
- izvaja oboroženi boj za interese tuje države,
- ni integriran v strukturo oboroženih sil države, za katero se bojuje,
- bojuje se proti vladi, ustavni ureditvi ali teritorialni integriteti države, v kateri deluje,
- nima podpore države, v kateri je državljan,
- nima statusa borca in ne more pridobiti statusa vojnega ujetnika,
- vojaško službo opravlja za določen krajši čas in je vsakokrat posebej rekrutiran za specifičen oboroženi spopad (Kotnik: 2004).

Razmerje najemnik – plačanec

Besedo najemnik lahko obravnavamo kot nadpomenko besede plačanec, saj na področju kadrovanja za oboroženi boj poleg plačancev zajema tudi poklicne in profesionalne vojake. Pri plačancu je eksplicitno omenjeno delo za tujo državo, česar pri najemniku ni. Ločevanje med pomenoma obeh besed je koristno v primeru distinkcije med enotami tujih državljanov v nekaterih regularnih vojskah (npr. francoska tajska legija ter enote Gurk v britanski vojski) in med posamezniki, ki se bojujejo za interese tuje države ter niso vključeni v njeno regularno vojsko (npr. »klasični« plačanci, znani predvsem iz bojev v Afriki). Prav (ne)vključenost v regularno vojsko države je dejavnik, ki delegitimira plačance, na drugi strani pa dopušča uporabo najemnikov, ki so del regularne vojske neke države. Najemniki v regularnih vojskah se sicer res borijo tudi proti plačilu, a je ta motivacijski dejavnik bistveno manjši kot pri plačancih. Pri najemnikih so motivi za vključitev v oborožene sile tuje države poleg plačila tudi pridobitev državljanstva ali spoštovanje tradicije. Skladnost med interesi države, za katero se bojujejo, in njihovimi lastnimi interesi je precejšnja. Plačance v prvi vrsti motivira plačilo in želja po bojevanju. Razlikovanje je možno tudi v tem, da najemniki (iz že omenjenih enot regularnih vojsk) praviloma ne menjujejo strani v spopadu, medtem ko plačanci v skladu z lastnimi interesi to redno počnejo (Kotnik: 2004).

2.6 Zasebno vojaško podjetje

Zasebna vojaška podjetja so podjetja, ki ponujajo specializirane usluge povezane z vojno in konflikti, ki vključujejo tudi bojne operacije, strateško načrtovanje, zbiranje obveščevalnih podatkov, operativno in logistično podporo, urjenje, preskrbo in vzdrževanje. Od drugih podjetij se razlikujejo po organizacijski strukturi in motivaciji (zasebna vojaška podjetja zagotavljajo svoje storitve v interesu za dobiček ne za politične cilje). Zasebna vojaška podjetja se med seboj zelo razlikujejo, vse od manjših posvetovalnih zasebnih podjetij do velikih transnacionalnih korporacij. Čeprav so se zasebna vojaška podjetja pojavila že med 2. svetovno vojno, pa je njihov »razcvet« pomenil konec hladne vojne. Ta čas je pomenil geopolitične spremembe in prestrukturiranje oboroženih sil mnogih držav, kar je sprožilo hitro rast zasebne vojaške industrije. Danes več kot 150 zasebnih vojaških podjetij ponuja svoje usluge v več kot 50 državah sveta (http://www.dcaf.ch/publications/bg_private-military-companies.cfm?nav1=4&nav2=1).

Za zasebna vojaška podjetja se uporabljajo tudi drugi termini, kot so npr. aktivno zasebno vojaško podjetje, zasebne vojaške sile, zasebna vojaška korporacija, zasebna vojaška organizacija, zasebne vojaške skupine idr. S termini poskušajo avtorji predstaviti tudi nevojaške naloge, ki jih opravljajo ta podjetja. Dejavnosti zasebnih vojaških podjetij obsegajo zbiranje podatkov, strateško načrtovanje, vzpostavitev varnostnih struktur v državah, urjenje vojakov ter tudi pasivno in aktivno sodelovanje v spopadih. Celoten fenomen je najbolje poimenovati s pojmom vojaško podjetje. Vojaška podjetja so pravzaprav le širši pojem, ki zajema tako plačance kot najemnike (Jazbec, 2001: 14).

2.7 Stalna vojska

Stalna armada (vojska) je oblika organiziranja oboroženih sil. Njihova osnovna značilnost je obstoj stalnih in rednih (regularnih) enot ter profesionalnega starešinskega kadra v miru in vojni. Stalne vojske opredeljujejo predvsem naslednje značilnosti: obvezniški sistem popolnjevanja (vojaška obveznost), centraliziran sistem vodenja in poveljevanja ter visoka tehnično-tehnološka raven urjenja in usposabljanja. Nastanek stalnih vojsk ponavadi povezujemo s prehodnim obdobjem med fevdalizmom in kapitalizmom. Kronološko gledano so najemniške vojske obstajale pred stalnimi vojskami, le-te pa so nasledile množične nacionalne armade. Najpogosteje označujemo začetek obdobja stalnih armad z angleško revolucijo (1642-1660), njegov konec pa s francosko revolucijo (1789-1794). V tem obdobju so nastale t.i. klasične stalne armade, ki se razlikujejo od oboroženih sil 19. in 20. stoletja in za katere tudi uporabljamo oznako stalne, vendar v drugem pomenu (Vojna enciklopedija (9), 1974: 129, 131, 132 in Kotnik, 1994: 20).

2.8 Poklicne in profesionalne oborožene sile

Profesionalna vojska je vojska, v kateri je tako za vojake kot častnike vojaški poklic profesija (potrebno je razlikovati med poklicem in profesijo), za katerega se praviloma prostovoljno odločijo in za to dobijo materialno (denarno) nadomestilo. Profesionalne oborožene sile so praviloma vedno manjše, kot bi bile v enakem družbenem okolju ob enakih pogojih oborožene sile, utemeljene na (splošni) vojaški obveznosti (Vojna enciklopedija (7), 1974: 352). Kotnik ugotavlja, da s strogo teoretičnega vidika profesionalne oborožene sile zaenkrat v praksi ne obstajajo, ker bi to pomenilo, da bi morale biti v večinskem deležu popolnjene s profesionalnimi vojaki, to je častniki. V nasprotju s to predpostavko v vseh oboroženih silah častniki predstavljajo še vedno relativno majhen delež moštva, zato lahko zaenkrat govorimo zgolj o poklicnih oboroženih silah (Kotnik, 1994: 32). Poklic lahko najsplošnejše opredelimo kot vsakršno dejavnost, ki jo človek vsakodnevno opravlja za svoje preživetje, profesijo pa že na prvi pogled označuje posebno znanje in višji družbeni ugled. Profesijo opredeljuje nekaj ključnih značilnosti, zaradi katerih se razlikuje od poklica. Te značilnosti so strokovnost s specializiranim teoretičnim znanjem in veščino, dolgotrajno izobraževanje in izkušnje, visoka stopnja stanovske pripadnosti skupnosti, ceremonije in rituali, prepoznavnost članov preko posebnih simbolov, profesionalna združenja, stalna zaposlitev za celotno življenjsko obdobje, lastna ideologija, za svoje nenehno delo na profesionalnem področju posameznik ne dobi vedno plačila v denarni obliki, kot je to običajno pri poklicnih storitvah, ampak družba posamezniku njegova prizadevanja poplača s simbolnimi nagradami in posebnim socialnim statusom idr. Navedene značilnosti profesij so res samo njihova značilnost in jih ne moremo najti pri poklicih. Profesij torej ne moremo enačiti s poklici, zato tudi ne moremo kar poljubno uporabljati in zamenjevati izrazov poklicni vojak in profesionalni vojak ter poklicne oborožene sile in profesionalne oborožene sile (Kotnik, 1994: 28, 29, 30).

Razmerje najemniki, profesionalni vojaki in poklicni vojaki

Glavna razlika med prvim in obema drugima izrazoma je, da se profesionalni in poklicni vojak ne bojujeta za tuje interese, medtem ko je to glavna značilnost najemnikov, in da gre pri profesionalnih in poklicnih vojakih za dolgotrajnejšo vojaško službo, medtem ko se najemniki lahko vključujejo v vojaško organizacijo tudi za krajše obdobje, lahko samo za čas trajanja vojaškega spopada (Kotnik, 1994: 19).

3. NAJEMNIŠTVO V ZGODOVINI

3.1 Antika - stari vek

Če je vojskovanje staro toliko kot človeštvo, lahko sklepamo, da so se najemniki pojavili zelo zgodaj. Tako so že verjetno v Egiptu poznali vojake najemnike. Prvi zapis o uporabi najemnikov datira v čas starega Egipta, 1550 let pred našim štetjem, ko je faraon Ramzes II. uporabil 10.000 najemnikov v svojih bitkah (<http://en.wikipedia.org/wiki/mercenary>). V obdobju nove države je bila v Egiptu vsa oblast v faraonovih rokah. Njegovo oziroma državno je bilo skoraj vse in tako so imeli tudi že pravo stalno vojsko¹, v kateri pa so bili v večini tuji najemniki. Tako je v zadnji polovici prvega tisočletja pred našim štetjem varnost Egipta temeljila na vojaki najemnikih iz evropske Grčije (Švajncer, 1998: 59, 60, 64). V starem Egiptu so za vodenje pogostih in dolgotrajnih vojn prej angažirali Libijce, Sirijce, Nubijce idr. Od sredine 7. stoletja pred našim štetjem so jedro oboroženih sil predstavljali grški najemniki, ki so bili zaradi uporabe bronastih mečev in ščitov ter taktike falange učinkovitejši kot domači vojaki. Zaradi tega so imeli tudi privilegiran položaj, kar je vzbujalo nezadovoljstvo pri domačih vojaki. Glede na to, da so v Egiptu uporabljali grške najemnike, pa v sami Grčiji najemniška vojska ni obstajala, saj so bili spopadi redki in krajši. Najemništvo je postalo glavni vir popolnjevanja oboroženih sil šele po dolgotrajnih peloponeških vojnah, ki so povzročile, da je popolnjevanje z najemniki hitro postalo tudi glavni vir zagotavljanja številčne vojaške premoči. S prehodom na najemništvo se znatno spremeni tudi karakter vojske, ki se dokončno oddaljuje od naroda. V smeri najemništva so delovali tudi drugi vzroki, kot so razvoj trgovine, kopičenje denarnih sredstev in socialna diferenciacija. Pojav najemništva označuje dekadenco grškega družbenega in vojaškega sistema. Ko so svobodni državljani, ki so bili vodilni sloj družbe, končno predali orožje v roke najemnikov, je vojaška moč države oslabela, z njo pa je izginila tudi svoboda in demokracija sužnjelastniškega sistema. Nabor grških najemnikov je potekal izključno med svobodnimi državljani, čeprav so med njih ponekod popolnjevali tudi sužnje (Vojna enciklopedija (5), 1973: 686, 687).

¹ Izraz prava stalna vojska seveda ne označuje stalne vojske v današnjem smislu, temveč se avtor najverjetneje tako izraža zato, ker je ta vojska veliko bolj organizirana od ostalih vojsk tega časa.

Konec 5. stoletja pred našim štetjem v Grčiji in v 2. stoletju pred našim štetjem v Rimu so sužnjelastniške milice opustili in prešli na nov način popolnjevanja vojske, to je najemniško popolnjevanje. V vojskah vojaška služba ni bila več državljanska dolžnost, ampak poklic. Zaradi prehoda na najemniški način popolnjevanja se je močno spremenil tudi značaj oboroženih sil. Zaradi najemanja vojakov iz osvojenih provinc se je začela rušiti enonacionalna sestava vojske, kar se je močno poznalo na moralnih in bojnih vrlinah njenih pripadnikov. Najemniki se na splošno niso odlikovali z visoko disciplino in vztrajnostjo. Zaradi vzdrževanja visoke morale, trdnosti in vzdržljivosti se je velika pozornost posvečala tudi vzgoji vojakov. Vzgoja vojakov je bila še posebej pomembna v najemniških sužnjelastniških vojskah, ki so izvajale osvajalne, nepravične vojne, in so glede morale zelo zaostajale za sužnjelastniškimi milicami. Vsak bojevnik si je sam priskrbel vse potrebno za vojni pohod (Lubi, 2002: 11-14).

Za razliko od Grkov pa Feničani nikoli niso imeli močnejše vojaške sile.

Aleksander Veliki je imel v svoji vojni za Perzijo zelo veliko najemnikov, ki so v glavnem bili grški hopliti. Pozimi, 335-334 pred našim štetjem, se je Aleksander posvetil pripravam na vojno. Z zavarovanjem severnih meja in utrditvijo oblasti v Grčiji je Makedonija izpolnila dva osnovna pogoja za začetek napada na Perzijo. Zbiral je najemnike in zaveznike, gradil ladje in se seznanjal z značilnostmi bojišča. Aleksander je bil v tem času finančno zlomljen, kljub prazni državni blagajni, pa mu je oče zapustil veliko dragocenost, najboljšo vojsko, ki jo je svet dotlej poznal. Jedro vojske so predstavljali Makedonci, dopolnjena pa je bila z Grki in barbari (npr. Tračani). Vojska se je delila na težko, srednjo in lahko pehoto ter na težko in lahko konjenico. Vsi ti deli vojske so na bojišču delovali kot organska celota in so težili k istemu cilju. Spomladi, 334 pred našim štetjem, je Aleksander v Makedoniji določil za naslednika Antipatra (398-319 pred našim štetjem) in mu pustil vojsko 13.500 moških, od tega 12.000 pešakov in 1500 konjenikov. Aleksander je na pohod krenil z vojsko, ki je štela okoli 30.000 pešakov (19.000 težkih, 9000 srednjih in 2000 lahkih) in približno 5200 konjenikov (3400 težkih in 1800 lahkih). Od 35.200 vojakov je bilo okoli 15.000 Makedoncev (http://sl.wikipedia.org/wiki/Aleksander_Veliki).

Edino Kartagina se je znašla v položaju, da je branila celoten imperij pred Grki in kasneje pred Rimljani. Njihov glavni vir dohodkov je bila trgovina, večino prebivalstva pa so sestavljali

sužnji, ki pa niso bili svobodni državljani. Tako je najemništvo pomenilo idealno rešitev predvsem za Kartagino, ki zaradi geografskega položaja ni mogla novačiti vojakov iz svojega zaledja. Jedro kartažanskih najemnikov so tvorili Libijci in težko oboroženi Iberi. Kot najemniki pa so služili tudi Galci, Itali idr. Taka narodna pestrost je hkrati pomenila tudi garancijo lojalnosti. Najemniki so se zbirali samo v vojni (Vojna enciklopedija (5), 1973: 686, 687).

V poznem rimskem imperiju je postalo izredno težko za vladarje in generale pridobiti vojaške enote iz vrst lastnega prebivalstva zaradi različnih vzrokov, kot so pomanjkanje človeške moči, pomanjkanje časa za urjenje, pomanjkanje materialov in neizogibno, pomanjkanje političnega obzira. Zato so vladarji pogosto najemali velike skupine barbarov, ali za vključitev v legije ali pa kot avtonomne plemenske zveze, ki pa niso bile niti iz rimskih kolonij niti jim ni bilo dodeljeno rimsko državljanstvo, vendar pa se je od njih pričakovalo, da bodo zagotavljali kontingent vojaške sile, ko bodo nastopile težave. Le-te so romanizirali, veterane pa so po končani »službi« upokojili in naselili na neposeljena območja. Tako imenovana *straža Varangov* v Vzhodnorimskem imperiju, poznanem tudi pod imenom Bizantinsko cesarstvo, je ena najbolj znanih formacij, ki so jo sestavljali barbarski najemniki (<http://en.wikipedia.org/wiki/mercenary>).

3.2 Srednji vek

Od padca Rimskega imperija dalje evropska družba ni poznala stalnih vojsk. Namesto tega so se sprva zanašali na plemenske in fevdalne nabornike, pozneje pa predvsem na najemnike. Najemniki so predstavljali profesionalno in visoko kompetentno silo, ki je službovala le v času vojne. Nobena od teh oblik vojsk, če jih lahko tako imenujemo, glede na današnje razmere, pa ni prinašala trajnega okvirja, ki je potreben za vojaško-tehnološki napredek (Townshend, 1997: 178). V začetnem obdobju srednjega veka so germanska, romanska in slovanska ljudstva svoje vojske popolnjevala z vojaki na osnovi splošnega ljudskega sklica. V propadajočih sužnjelastniških državah je stalna najemniška vojska postajala vse manj pomembna. Z razvojem fevdalizma se osnova za popolnjevanje vse bolj zožuje, kar pripelje do pojava fevdalnega (vazalnega) sklica, kar pa ni pomenilo ukinitve splošnega ljudskega sklica, marveč njuno vzporedno soobstojanje, s tem da je bil fevdalni prevladujoč, splošnega pa so, tako kot v obdobju sužnjelastništva, uporabljali samo v primeru skrajne nevarnosti. Vzporedno so obstajale tudi manjše najemniške sile, ki pa na začetku obdobja niso igrale pomembnejše vloge. Fevdalne vojske so lahko vodile samo manjše vojne, za daljše pohode pa so morali nujno angažirati najemnike, za kar pa je bila potrebna denarna moč plemstva. Zato se je proti koncu srednjega veka vse bolj uveljavljalo popolnjevanje vojsk z najemniki. Prvi od vzpodbujevalnih dejavnikov pri prihodu na najemniške oborožene sile je bil prav gotovo poskus oblikovanja centralizirane države. Drugi od pomembnih vzpodbujevalnih dejavnikov pri tem prehodu je bil ponovno tudi razvoj vojaške tehnike in vojne veščine, ki je zahtevala boljšo izurjenost in večjo disciplino, kot jo je lahko zagotavljalo popolnjevanje na osnovi fevdalnega sklica (Kotnik, 1994: 36, 37).

V srednjem veku profesionalne vojske niso obstajale (vsaj v pravem pomenu besede ne), saj so najemniki, ki jih je vladar plačeval kot osebno gardo in za vzdrževanje pokornosti vazalov, predstavljali le majhno jedro fevdalnih vojsk, zbranih ob vojni nevarnosti. Pravi profesionalni vojaki so v srednjem veku bili samo turški janičarji (Vojna enciklopedija (7), 1974: 352). Z vedno večjim razmahom blagovno-denarne proizvodnje, ki je vse bolj izpodrivala naturalno, se je popolnjevanje vojsk z najemniki še naprej krepilo in na začetku novega veka povsem izpodrinilo fevdalne vojske. Ta proces spreminjanja modela popolnjevanja vojske je povzročil sočasno spremembo strukture oboroženih sil, v katerih postane pehota ponovno glavni rod. Glavna vojaška sila postanejo enote najemnikov, v mestih pa kljub temu obdržijo še mestno milico (Vojna enciklopedija (7), 1974: 173; (5), 1973: 688).

V fevdalizmu so se države vojskovale predvsem zaradi teritorialne razširitve in ropanja, pridobivanja fevdalnih posesti ter izkoriščanja kmetov. Čeprav je bil fevdalni sistem v bistvu vojaška organizacija, pa za razvoj vojske ni bil pomemben, saj je temeljil na popolni teritorialni razcepljenosti (Miljanić in drugi, 1980: 13). Dokler je fevdalni sistem vojaškega organiziranja zadosten, ni potrebe po drugačnem popolnjevanju.

V obdobju *vzpostavljanja fevdalnih odnosov* so bile v večini držav oborožene sile sestavljene iz dveh delov:

- a) pripadnikov kraljevih družin (oziroma družin velikega kneza) in družin kraljevih vazalov;
- b) ljudskih množic (svobodnih kmetov in nomadov) (Lubi, 2002: 24).

V zgodnjem fevdalizmu so bile vojske evropskih dežel po svojem značaju milice fevdalcev oziroma fevdalne milice. Na vsaki stopnji fevdalne lestvice se je osnovala posebna vojska na osnovi fevdalne obveze (Miljanić in drugi, 1980: 13). Tudi v obdobju *razvitega fevdalizma* še najemniški vojaki niso bili kontingent za popolnjevanje oboroženih sil, ampak so le-te popolnjevali iz vrst fevdalcev. V tem obdobju so namreč obstajale vojske posameznih fevdalcev, velikih zemljiških gospodov, ki so vse bolj krepili svojo moč. Za to obdobje je na splošno značilno, da je ob koncu 11. in na začetku 12. stoletja v večini evropskih držav dokončno prevladal fevdalni način proizvodnje. S tem je prišlo do krepitve moči velikih zemljiških gospodov in pretvarjanja kmetov v tlačane, krepitev ekonomske moči posameznih kneževin, grofij in vojvodstev ter vzporedno s tem do razpada velikih centraliziranih fevdalnih držav na posamezna vojvodstva, kneževine, grofije ipd. Čeprav so bili lastniki fevdov še naprej dolžni opravljati vojaško službo in so imeli še druge obveznosti do kralja, je bila v praksi večina velikih fevdalcev samo še nominalno odvisna od centralne oblasti. Gospodarska in politična razdrobljenost ozemlja je povzročila tudi vojaško razdrobljenost, kajti namesto enotne državne vojske s čvrsto organizacijo so se uveljavile fevdalne vojske, ki so bile mehanični skupek vojaških odredov posameznih velikih fevdalcev, ki so bili dejansko neodvisni od centralne kraljeve oblasti. V razmerah naturalnega gospodarstva, ki trgovine in denarja domala ni poznalo, dejansko ni bilo mogoče vzdržavati skupne centralizirane vojske. Z razvojem fevdalnih odnosov se je torej sistem popolnjevanja vojske bistveno spremenil. Namesto prejšnjih »ljudskih« vojsk

svobodnih kmetov in nomadov so se pojavile fevdalne vojske, sestavljene samo iz pripadnikov vladajočega razreda, to je velikih fevdalcev in njihovih vazalov (Lubi, 2002: 25, 26).

Obdobju fevdalnih viteških vojsk je sledilo **obdobje najemniških vojsk**. Že prej so obstajali vojaki najemniki, toda zdaj je na njih temeljila vsa vojska. Verjetno je k temu, zraven ekonomske moči, ki je pogojevala plačilo vojakov (dokler se lahko vojake plača, bo ta vojska bolj zanesljiva) bistveno prispevala sprememba vojskovanja, ki jo je povzročilo ognjeno strelno orožje. V poslu vojakov najemnikov ni bilo nič viteškega ali plemenitega. Za plačilo so se vojskovali proti komur koli. Služili so kateremu koli plačniku. Ti poklicni vojaki še zdaleč niso stopali v službo temu ali onemu vladarju ter njegovim fevdalcem, pač pa vsakomur, ki jih je lahko plačal (Švajncer, 1998: 154).

Obdobje najemniških vojakov in vojsk delimo v dve celoti, in sicer na *obdobje najemniških vojakov* in *obdobje najemniških vojsk*. Prvo obdobje je poznalo poklicne vojake brez velikih vojsk. To so bile lahko celo samo skupine najemnikov, ki so se »potikale« po deželi. Ob vojnah so se združevale v večje enote. Pod orožjem so ostale, četudi jih ni nihče plačal. Nadlegovale so prebivalce vasi in se preživljale z nasiljem. Njihova bojna vrednost ni bila posebno velika, toda v tistem času so imele poseben pomen in vlogo. Tem vojakom je sledilo obdobje organiziranih velikih najemniških vojsk. Počasi so se oblikovale od druge polovice 16. stoletja in zlasti v 17. stoletju. Pod oznako najemniških vojsk razumemo predvsem obdobje najemniških vojakov v službi vladarjev in države. Vrhunec obdobja najemniških vojsk pomeni v Evropi 30-letna vojna (1618-1648), toda prav ta vojna je dala tudi velike stalne armade (Švajncer, 1998: 154).

Za obdobje razpadanja fevdalizma je na splošno značilno:

- ne glede na gospodarsko in politično razdrobljenost ter pogoste vojne je začel v času od 12. do 15. stoletja fevdalni način proizvodnje vendarle izpodrivati produktivnejši kapitalistični način proizvodnje,
- kot nasprotje fevdalne politične razdrobljenosti so se konec 16. stoletja v evropskem prostoru pojavile enotne centralizirane države v obliki fevdalnih absolutističnih monarhij.

V poznem fevdalizmu se z razvojem denarnega gospodarstva in prvotne akumulacije kapitala vzpostavijo pogoji, ki spremenijo socialno strukturo, politično nadgradnjo in vojaško organizacijo evropskih držav. Vladarji večine evropskih držav, ki so se opirali na nove družbene sloje, so naredili konec fevdalni politični razcepljenosti in ustanovili edinstvene centralizirane države z močno kraljevo oblastjo. S tem so ob obstoju denarja in ljudi, ki so svobodno razpolagali s svojo delovno silo, doseženi pogoji za prehod iz stare vojaške organizacije sistema fevdalnih vojaških družin (fevdalnih milic) na sistem najemniških vojsk (Miljanić in drugi, 1980: 14).

Ker se kraljevska oblast v prizadevanju za oblikovanje centralizirane države ni mogla opreti na staro nedisciplinirano in nezanesljivo fevdalno vojsko, so začeli kralji od 15. stoletja naprej ustanavljati **lastne najemniške vojske**, ki so jih vzdrževali z davki in pogosto z denarjem buržoazije. Po drugi strani pa so se zaradi propadanja svobodnih obrtnikov in malega plemstva pojavili »svobodni« ljudje, s katerimi se je (lahko) popolnjevala najemniška vojska. Tako so se od konca 15. stoletja naprej v zahodni Evropi namesto številčno šibkih fevdalnih vojsk na vojaškem prizorišču pojavile najemniške vojske centraliziranih držav, ki so štejele tudi po več 10.000 vojakov. Ker pa centralna državna oblast finančno še ni bila sposobna stalno vzdrževati tako velike vojske, v tem času namreč najemniške vojske še niso bile stalne, so jih vladarji v glavnem zbrali samo v primeru vojne. Ker so najemniške vojske povečini sestavljali propadli ljudje in ljudje različnega etničnega (»nacionalnega«) izvora, ki jim za »nacionalne« interese države lastnice vojske ni bilo mar, je bila za najemniške vojske značilna skrajna nedisciplina. Vojaki so služili le tistemu, ki jim je več plačal. Dejanska kakovost najemniških vojsk, predvsem pa njihova moralna raven, nista bili niti približno podobni kakovosti vojsk v starem veku (Lubi, 2002: 29, 30).

V sestavi posameznih vojsk tega časa so bili torej ljudje različnih narodnosti, veroizpovedi, običajev in socialnega porekla. Vojske take sestave, ki so bile vezane na »delodajalca« samo z malo plačo, so imele izjemno nizke borbene in moralne kvalitete in so bile bolj podobne bandam roparjev in nasilnežev kot pa disciplinirani vojski. Pogosto so bile nevarnejše za ljudi države, ki jih je plačala, kot pa za sovražnika (Miljanić in drugi, 1980: 14).

Čeprav se je s pojavom najemniških vojsk bojno usposabljanje bistveno izboljšalo, je bilo v glavnem epizodnega značaja, saj so se najemniki zbrali samo v primeru vojne. Zato vojaki pogosto niso bili dovolj usposobljeni v ravnanju z orožjem in s postopki v bojnem postroju, kar je

pogosto oviralo učinkovito delovanje vojske na bojišču. Dozorevalo je **spoznanje o potrebi po oblikovanju stalne (regularne) najemniške vojske** (Lubi, 2002: 31).

Najemniška narava oboroženih sil je močno oteževala poveljevanje in praktično uresničevanje strateških načrtov. Najemniški odredi so namreč pogosto zahtevali bitko, ko razmere tega niso dovoljevale, ali pa so zapustili bojišče, če so pričakovali težek spopad. Do pojava ognjenega orožja je moral vsakdo, ki je želel postati najemnik, sam poskrbeti za nabavo svojega orožja. Vojak najemnik je moral sam skrbeti za orožje in opremo. Najnujnejše si je kupil za denar, ki ga je dobil ob vpisu v vojsko (Švajncer, 1998: 154). Dragega ognjenega orožja pa najemniki niso več zmogli kupovati sami, zato se je postopoma uveljavila centralizirana preskrba vojske z orožjem in vojaško opremo. Država je ognjeno orožje najprej kupovala od zasebnih proizvajalcev, kasneje pa ga je začela v tovarnah, ki jih je postavila za ta namen, sama proizvajati. Vojske tistega časa so imele ogromne komore. Zahodnoevropske najemniške vojske namreč niso poznale centraliziranega sistema oskrbe s hrano za ljudi in živino, ampak je vsak najemnik kupoval hrano zase in za konja od trgovcev, ki so spremljali vojsko. Poleg tega je komora prevažala prtljago najemnikov, tako da je en voz zadostoval za deset pešakov oziroma štiri do šest jezdecev. Centralizirane države so dale vojskovodstvu oziroma strategiji na voljo novo vojaško silo. Vladarji centraliziranih držav so lahko za vojaško službo najeli večje število najemnikov. Toda velikost razpoložljivih vojaških zmogljivosti še zmeraj ni bila v skladu s postavljenimi cilji. Številčno relativno šibke najemniške vojske so se torej še zmeraj razgubile na prostranih vojskovališčih in so lahko vplivale samo na svojo najbližjo okolico. V tem obdobju je prišlo do nekaj velikih bitk z izrazitim zmagovalcem. Te bitke pa niso imele strateškega učinka zaradi omejenih materialnih zmogljivosti držav. Zmage v posamezni bitki ni bilo mogoče izkoristiti tudi zato, ker si je bilo treba najprej razdeliti vojni plen, dobljene bitke pa niso mogle imeti velikih strateških in političnih posledic, ker je bil v njih premagan samo del nasprotnikovih sil. Če je poražena država našla denar, je lahko vzpostavila novo vojsko. Dokler je bil na voljo denar, najemnikov ni zmanjkalo (Lubi, 2002: 32, 33). Najemniški vojaki niso bili nacionalno opredeljeni. Služili so tistemu, ki jih je plačal. Če niso dobili plačila, so tudi med vojno cele enote prešle k drugemu gospodarju, ki je imel denar, četudi je bil sovražnik. Najemniški vojak je služil za denar in tako dolgo, dokler je bil plačan. Ni imel idealov, za katere bi dal življenje (Švajncer, 1998: 154, 156).

Vojaška ekonomija je diktirala strategijo. Predvsem je to opazno nekje med letoma 1600 in 1700. Prav zato so se pojavljale vojske, ki niso bile podrejene suverenom, temveč dovolj bogatim posameznikom, ki so jih plačevali. Vojna je tako postala mednarodno podjetje, v današnjih terminih, bi jo lahko opisali kot transnacionalko. Najemniške vojske so v tem času pomenile večji del oboroženih sil. V obdobju med letoma 1650 in 1700 se oblikuje rešitev za ta problem, to je nastanek stalnih vojsk, ki so jih že pred tem oblikovale Francija (1445), Španija in Nizozemska (v 16. stoletju). Stalne vojske so državam omogočile, da so se obranile pred organiziranimi roparskimi napadi, odvrčale so agresije. Poleg tega so veliko prispevale k temu, da so se države začele manj zanašati na najemniške vojske (Townshend, 1997:21).

Vladarji so zaradi dolgotrajnih vojn začeli ugotavljati, da je ceneje vzdrževati stalno vojsko, ki je vedno na razpolago, kot pa plačevati najemnike. Še vedno so zaposlovali najemnike, le da ni bilo več posrednika med najemniki in državo. Tako so najemniki sklepali pogodbe neposredno z državo (Townshend, 1997: 29).

Nastanek tovrstnega poklicnega vojaštva so omogočile tudi družbene spremembe ali pa je te družbene spremembe narekovala celo potreba po čim večjem številu poklicnih vojakov. V fevdalizmu je bil kmet tlačan, vezan na zemljo, v vojsko je lahko odšel samo po volji gospodarja, naj je odšel na vojno z gospodarjem ali po deželnem pozivu, ko je moral v t.i črno vojsko vsaki dvajseti, deseti ali celo peti za boj sposoben mož. Nove, velike vojske so potrebovale vedno več vojakov, torej ljudi, ki niso bili vezani na zemljo in so se lahko vpisali med vojake (Švajncer, 1998: 154).

Najemniško vojsko je organiziral vladar ali so jo v njegovem imenu organizirali deli države. Največkrat je znanim in preizkušenim plemičem, ki so bili tudi dovolj bogati, podelil poseben patent ali pravico, da zberejo svojo enoto. Polkovnik si je zbral svoj štab, ki je skrbel za preskrbo, opremo, disciplino in vse drugo (Švajncer, 1998: 154).

Zbiranje čet je polkovnik zaupal stotnikom. Ti so šli od vasi do vasi, od mesta do mesta in zbirali prostovoljce. Ustavili so se na trgu ali drugem prostoru, kjer je bilo veliko ljudi. Priklicali so jih z bobnom, potem pa povedali, da ta in ta gospod išče vojake. Kdor se bo vpisal, bo dobil nekaj

denarja takoj, drugo pa za službo. Najraje so imeli izkušene vojake z opremo. Ti so potem dobili boljšo plačo. Jemali so tudi vse druge dovolj močne in zdrave. Bolj je bil polkovnik znamenit, raje so se vpisali v njegovo enoto. Mesta in vasi so se tako znebila postopačev, delomrznežev, drugih in tretjih kmečkih sinov, ki ne bodo nasledili zemlje. Kdor se je vpisal, se je moral določenega dne zglasiti na zbirnem mestu. Vojake so zbrali, če ni bilo dovolj prostovoljcev, tudi s prevarami. Marsikaterega so opili in ga pijanega pripravili do tega, da se je vpisal med vojake. Če trezen ni hotel o tem nič slišati, so ga med vojake spravili s silo. Kdo drug je pil na njihov račun, potem pa so razložili, da je pil za denar za vpis. Mnoge so preprosto zvezali in vzeli s seboj. Kdor je bil enkrat v vojski, je zanj veljala vojaška disciplina, naj je to hotel ali ne. Sicer so ga čakale najprej kazni in če še vedno ni razumel, kje je, vislice. Morala teh ljudi je bila nepomembna. Vojaki so bili plačani, bolje rečeno, naj bi bili plačani. Pogosto je ta, ki je vojsko zbral, plačilo zanemaril, kar je pomenilo, da so se vojaki preživljali, kakor so vedeli in mogli. Zato je bil prihod vojakov za vsako vas prava nesreča. Jemali so svojim in sovražnikom, v vojni pa predvsem iskali plen. Vojske takih vojakov niso bile dovolj uporabne za velike urejene bitke. Veliko bliže so jim bili napadi na mesta in vasi (Švajncer, 1998: 154).

Vojak najemnik je na začetku službe prisegel na t.i. *artikule* ali pravila o službi. Po teh pravilih iz leta 1508 je moral varovati cesarske koristi, ubogati predstojnike, sodelovati na vseh pohodih, prepovedano mu je bilo zapuščati enoto, ropati naselja, ko ropanje ni bilo dovoljeno itd. Kljub predpisom je bila disciplina najemniških vojakov posebno vprašanje. Vzdrževati jo je bilo moč samo z najstrožjimi kaznimi. Vsak polk je imel polkovno sodišče. Za manjše prestopke je bil vojak kaznovan s šibanjem, za večje s smrtjo. Tudi vojaki sami so poznali kaznovanje tovarišev, ki so se pregrešili proti pravilom medsebojnih odnosov. Najhujša kazen je bil tek skozi palice. Kaznovani je moral teči med dvema vrstama vojakov, ki sta po njem udrihali s palicami. Ni imel veliko možnosti, da pride živ skozi tak špalir (Švajncer, 1998: 154).

Za to obdobje je značilna tudi vojaškoteoretična misel in pogledi Niccola Machiavellija, enega največjih nasprotnikov najemniških vojsk. Machiavelli je eden najpomembnejših vojaških mislecev in piscev zadnjega obdobja fevdalizma oziroma fevdalizma nasploh. V delu *O veščini vojskovanja*, Machiavelli, ko govori o rekrutaciji, najprej razvija idejo o splošni vojaški obveznosti. V zvezi s tem vztrajno zagovarja **tezo, da je treba za vsako ceno opustiti najemniške vojake**. Trdi, da je nemogoče, da vojaško službo dobro opravljajo tisti, ki želijo

imeti od nje v vsakem trenutku samo materialno korist in ki jim ustreza, da se obnašajo grabežljivo in nasilno. Pri tem ima v mislih kondotjerje in najemniške vojske svojega časa, ki so zanj simbol nasilja, umorov, ropov in pustolovščin (Lubi, 2002: 36, 37). Tudi v svojem najbolj znanem delu *Vladar* je Machiavelli ostal zvest svojim pogledom na vprašanja s področja organiziranja oborožene sile in večine vojskovanja, ki jih je razložil v predhodnih delih. Zanj je vojska poleg zakona temelj vsake države. V tem delu razlikuje dva tipa vojske:

1. Lastno vojsko tvorijo meščani in podaniki določene države. Njena vrednost je največja in vse, kar je bilo doseženega na bojnem polju, je njena zasluga.
2. V nasprotju s t.i. lastno vojsko prinašajo najemniške vojske samo škodo in težave. Najemniška vojska je privedla do propada Kartagino, podobno pa se po njegovem mnenju dogaja tudi z Italijo njegovega časa. Daje tudi odgovor, zakaj je najemniška vojska takšna: "Ni druge ljubezni in razloga, ki bi to vojsko držal v službi kot tisto malo plače". Zato bo vsak pameten vladar raje izgubil bitko s svojo vojsko, kot pa zmagal s tujo, najemniško (Lubi, 2002: 39).

Predmet vseh Machiavellijevih napadov in kritik so najemniške vojske, za katere meni, da jih drži skupaj samo materialni interes. Machiavelli pravi, da je nemogoče pričakovati od najemnikov (to je plačancev), da bodo za tako majhno protivrednost tvegali svoje življenje (Lubi, 2002: 39).

*Vojska, ki z njo vladar brani svojo državo, je domača ali najemniška, pomožna ali mešana. Najemniška in pomožna sta nekoristni in nevarni; kdor ima državo osnovano na najemniški vojski, ne bo nikoli trden in varen. Najemniške čete so namreč med sabo nesložne, stremuške, brez discipline in nezveste; med prijatelji se šopirijo, pred sovražniki stisnejo rep med noge. Boga se ne boje, ljudem niso mož beseda; polom se samo toliko odloži, kolikor se odlaša z napadom, kajti v miru te oskubajo najemniške čete, v vojni pa sovražnik. Vzrok za to je v tem, ker najemniki ne poznajo druge ljubezni, kot borno plačo, ta pa ni tolikšna, da bi zavoljo nje hoteli zate umreti.*²

² Machiavelli v Švajncer, 1998: 156.

Največji nasprotnik Machiavellijevih pogledov je bil Raimund Montecuccoli. Bil je odločen zagovornik velikih stalnih vojsk. Dojel je razvojno usmeritev svojega časa, jo sprejel in ji dal prepričljivo teoretično podlago. Montecuccoli je menil, da bi morali (stalne) najemniške vojske usposablјati in vzgajati v posebnih zavodih, ki jih je koristneje graditi kot pa samostane in odvečne šole (Lubi, 2002: 52).

Za prehodno obdobje od fevdalizma h kapitalizmu, to je od druge polovice 17. stoletja in celo 18. stoletje, je značilen prehod k stalnim najemniškim vojskam. Za to obdobje od angleške buržoazne revolucije do francoske buržoazne revolucije je na splošno značilno, da je zaradi nadaljnega razvoja kapitalističnega načina proizvodnje, blagovno-denarnih odnosov in zaostrovanja razrednega boja prišlo do prvih buržoaznih revolucij. Pod vplivom buržoaznih revolucij in zaradi razvoja proizvodjalnih sil nasploh, se je kapitalizem razvijal tudi v drugih državah. Z zmago buržoazne revolucije so bile odpravljene tudi nekatere za fevdalizem tipične ovire za razvoj proizvodjalnih sil, kot so osebna odvisnost človeka, lokalna zaprtost in razcepljenost, nerazgledanost in otopelost. V 17. in 18. stoletju se je v večini evropskih držav dokončno utrdil absolutizem in z njim fevdalno-absolutistične monarhije. Zaradi težnje vladajočih razredov buržoaznih in fevdalno-absolutističnih držav po osvajanju tujih ozemelj in kolonij, pa tudi po premoči na morju in kopnem, je prišlo v 17. in 18. stoletju do vrste vojn (Lubi, 2002: 41).

Ko se je pokazalo, da za izvajanje številnih osvajalnih vojn in tudi dušenje rastočih revolucionarnih vrenj zatiranih množic samo občasno najemanje relativno majhnih vojaških enot ne zadostuje več, se je pojavila potreba po velikih stalnih vojskah. Z družbeno gospodarskim razvojem je nastajala tudi kadrovsko-materialna podlaga za popolnjevanje in vzdrževanje takšnih vojsk. Z uveljavljanjem kapitalističnega načina proizvodnje je nastajala rezerva žive sile, zlasti obubožanega majhnega in srednjega plemstva, kmetov in obrtnikov, ki so v vojaški službi videli sredstvo za preživetje. Prav tako je razvoj industrije omogočil popolnejše opremljanje številčnih stalnih vojsk z bolj izpopolnjenim orožjem, njihovo preskrbo s strelivom, opremo in drugimi materialnimi sredstvi. Z nadaljnjim razvojem trgovine in blagovno-denarnih odnosov so države dobile finančno podporo za stalno vzdrževanje stalnih vojsk. Iz navedenih razlogov so se od sredine 17. stoletja v domala vseh zahodnoevropskih državah pojavile številčno močne stalne

vojske. Njihova glavna značilnost je bila, da so bile najemniške in da je bila njihova bojna morala na zelo nizki ravni. Slednja značilnost je bila v veliki meri pogojena z dejstvom, da so pretežni del »žive sile« teh vojsk sestavljali tujci, ki z državo, za katero so se vojskovali, niso imeli nič skupnega. Do velikih sprememb je prišlo tudi glede popolnjevanja oboroženih sil s poveljniškim kadrom. Medtem ko so v prejšnjem obdobju oficirski kader sestavljali v glavnem najemniki, se je začel sedaj oficirski zbor popolnjevati pretežno iz vrst domačega prebivalstva (Lubi, 2002: 41, 42).

V obdobju do francoske revolucije je prišlo do velikih sprememb v organiziranju oboroženih sil in v načinu njihovega popolnjevanja, kar je bila posledica naslednjih sprememb v družbi:

- razpadanje fevdalnih družbenih odnosov in okrepljenega nezadovoljstva množic,
- krepitve in uveljavljanja blagovno-denarne proizvodnje,
- oblikovanja centralističnih držav.

Popolnjevanje oboroženih sil z najemniki je najprej popolnoma nadomestilo prejšnje fevdalno popolnjevanje, kasneje pa so države, že okrepljene in z močno ekonomiko, najemniške vojske preoblikovale v stalne armade. Dotedanji najemnik, ki so ga v vojaško službo jemali po potrebi, se je v tem procesu počasi preoblikoval v vojaka, ki so ga plačevali za dolgoletno vojaško službo. Najrazvitejša oblika najemništva so bile stalne vojske 17. in 18. stoletja. Za začetek novega veka so bili značilni svobodni najemniki, ki so jih novačili za določen čas (za določen vojni pohod), plačani pa so bili glede na izurjenost, oboroženost in opremljenost (Kotnik, 1994: 38, 39).

Konec 17. in v začetku 18. stoletja, ko se je v evropskih državah blagovna proizvodnja dovolj razvila in absolutistični kraljevi režimi še bolj utrdili in preko davkov zagotovili reden priliv denarnih sredstev v državne blagajne, so dotedanje najemniške vojske prerasle v stalne, disciplinirane, dobro organizirane in opremljene stalne armade. Pojav stalnih armad je med drugim pogojevala zaostrenost stanovskih nasprotij v državah dorevolucionarne Evrope, to je potreba, da se z močjo orožja zagotovi in obrani obstoječi družbeno-politični položaj pred naraščujočo močjo revolucionarnih mas na čelu z buržoazijo. Bojno maso vojske evropskih držav tega časa so tvorili ljudje, ki so bili rekrutirani bodisi prostovoljno bodisi prisilno za dalj časa

doma ali na tujem. Disciplina je bila skrajno surova. Dosegala in obdržala se je s pretepanjem (Miljanić in drugi, 1980: 14, 15).

Tridesetletna vojna je trajala tako dolgo, da so se vojaki najemniki spremenili v stalne vojake stalnih vojsk. Obstanek stalnih vojsk je omogočila močna država, v kateri je vladarju dotekalo dovolj denarja, da je lahko vzdrževal stalno vojsko. Z raznimi davki je imel toliko rednih dohodkov, da mu za denar ni bilo treba prositi pri deželnih stanovih. Vladarji so imeli že prej stalno večje ali manjše oboroženo spremstvo, dvorne garde in podobno, janičarje v Turčiji, strelce v Rusiji, toda ti vojaki so bili samo manjši del prave vojske, ki jo je vladar zbral za vsako vojno posebej. V novem obdobju stalnih vojsk je postala stalna vojska glavna oborožena sila vladarja in države. Vse te vojske so bile vojske vladarjev. Vladar je odločal proti komu, kdaj in kako jih bo uporabil. On sam je postavljaj najpomembnejše poveljnike in vse oficirje. Vse vojske so sestavljali polki. Velik korak pri razvoju vojsk je bila določitev stalnih nabornih okrajev. Vsak polk je dobival vojske s stalnega območja. V polku so služili vojaki, ki so vanj prinesli mentaliteto domačega okolja in se potem tudi poistovetili s polkom (Švajncer, 1998: 184).

Bistvena značilnost novih stalnih vojsk je postala težnja po poenotenju oborožitve, videza, organiziranja in vsega drugega. Za stalne vojske je značilna tudi trda disciplina. Načela, ki so jih poznali najemniški vojaki že prej, so zdaj postala železni zakon. Najpogostejša kazen je bila smrtna kazen. S smrtno kaznijo je bil kaznovan vsak pobeg. Enako je bil kaznovan tisti, ki se je v vojsko vpisal, vzel denar in pobegnil. Smrtna kazen je zadela tistega, ki je ubil drugega vojaka, razen če ga je moral ubiti v samoobrambi. Najstrožje je bilo kaznovano načrtovanje izdaje. Pod smrtno kaznijo je bilo prepovedano zapustiti vojni tabor ali se brez vednosti poveljnika pogovarjati s sovražnikom. Vojak, ki je ubil drugega vojaka, ki je bežal iz boja, je bil pohvaljen, in ne kaznovan. Kaznovan je bil vojak, ki je plenil med pohodom po domači deželi. V domači deželi je moral plačati hrano zase in za konja, a v to ljudje niso najbolj verjeli. Zato ni bilo nič čudnega, da so marsikje, ko se je bližala vojska, bili plat zvona. Ko je prihajala sovražnikova vojska pa se je bilo tako ali tako najbolje skriti v globoke gozdove. Vojak je moral za hrano in večino opreme skrbeti sam. Tudi krmo za konja je moral plačevati sam (Švajncer, 1998: 184).

Nastanek velikih stalnih vojsk in krepitev vloge ognjenega orožja sta zahtevala povsem nov način organiziranja proizvodnje orožja in oskrbe vojske z orožjem in drugimi potrebščinami. Medtem ko je država v 15. in 16. stoletju še kupovala orožje od zasebnih proizvajalcev, je bila zaradi povečanih potreb po orožju prisiljena sama organizirati proizvodnjo orožja, to je vzpostaviti vojaško manufakturno. V stalnih najemniških vojskah je uveden magazinski sistem oskrbe. Potreba po takšnem načinu preskrbe je nastala zaradi tega, ker se stalne vojske niso mogle več zanesti na neorganizirano dobavo, pa tudi velike komore in prateži so ovirali bojno delovanje enot. Bistvo magazinskega sistema preskrbe vojske je bilo v tem, da so neposredno pred začetkom vojne v trdnjavah in drugih utrjenih objektih v pričakovanem rajonu bojevanja oblikovali skladišča (magazine) z nujno potrebno količino streliva, hrane za ljudi in živino, obleke ipd. Iz teh skladišč so nato z vozovi dovažali vse potrebno neposredno enotam na bojišču (Lubi, 2002: 47). Enote se od svojega magazina niso smele oddaljiti več kot za pet dni pohoda, temveč so morale počakati, da se postavijo novi magazini. Taktika stalnih najemniških vojsk je bila linijska. Stalne najemniške vojske, ognjeno orožje 17. in 18. stoletja in linijska taktika so med seboj tesno povezani in pogojeni (Miljanić in drugi, 1980: 15). V tem obdobju se je začela bojni pripravi enot posvečati zelo velika pozornost vsaj iz dveh temeljnih razlogov:

- linijska bojna razporeditev in linijska taktika, ki sta se pojavili na začetku 17. in prevladovali do konca 18. stoletja, sta zahtevali sočasno izvrševanje bojnih povelj med bojem in strogo usklajeno bojevanje vseh enot, kar pa je bilo mogoče zagotoviti samo s pomočjo temeljite vojaške usposobljenosti vojakov in enot,
- vzdrževanje stalne vojske je bilo za državo veliko breme, zato se je skušalo številčno zaostajanje vojske nadomestiti z njeno visoko bojno pripravljenostjo (Lubi, 2002: 45).

Posebna značilnost usposabljanja in vzgoje enot je bila težnja, doseči pri vojakih slepo poslušnost in sposobnost avtomatičnega izvajanja bojnih postopkov. V linijski bojni razporeditvi, kjer sta vsak vojak in enota imela strogo določeno mesto, je bil pomen iniciativnega delovanja omejen. Vojak je bil dolžen izvajati ukaze, to je korakati v korak z drugimi, na ukaz pa streljati. Za potrebe usposabljanja oficirjev so nastale številne vojaške šole (Lubi, 2002: 45). Stalne vojske tega časa so bile zaradi sistematičnega urjenja dobro izurjene, vendar so sredi 18. stoletja cilji drila in paradiranja vendarle povsem zasenčili cilje v zvezi s krepitevijo bojne pripravljenosti enot. Vzdrževanje stalnih (predvsem najemniških) vojsk je bilo zelo drago, njihova priprava pa je

zahtevala veliko časa. Ker pa je začela uporaba izpopolnjenega ognjenega orožja povzročati velike človeške izgube, je bilo poraženo vojsko zelo težko obnoviti. Zaradi strahu, da ne bi izgubili svoje izurjene in drage vojske, ki je v kratkem času ni bilo mogoče obnoviti, od sredine 17. stoletja vojskovodje v vojni niso skušali zmagati z odločilno bitko, ampak s spretnim manevriranjem po prostoru oziroma bojevališču (Lubi, 2002: 45). Največji uspeh v obdobju najemniških vojsk in linijske taktike je v sredini 18. stoletja dosegel pruski kralj Friderik II. Pri vzpostavljanju svoje vojske je izhajal iz ideje, da je "navaden vojak človek brez časti" in da se pruske enote in polki ravno zaradi tega lahko prostovoljno ali nasilno popolnjujejo z ljudmi vseh narodnosti, verstev in običajev, predvsem pa s sužnji oziroma ujetniki in vojnimi begunci. Edini kriterij za sprejem domačih in tujih prebivalcev v prusko vojsko je bila višina nad 1,80 metra. Ta raznonarodni in nezaupljivi človeški material je Friderik ob podpori številnega oficirskega kadra s sistematičnim delom preobrazil v edinstven vojni inštrument, ki je slepo izvrševal njegovo voljo in željo po načelu: "nihče ne razmišlja, vsi izvršujejo" (Miljanić in drugi, 1980: 15, 16).

Če torej povzamemo zgodovino najemništva, kot jo predstavlja *Oxfordova ilustrirana zgodovina moderne vojne*, lahko ugotovimo, da so najemniki bili pravzaprav zavora, ki je onemogočala vojaško-tehnološki napredek. Poleg tega pa so države, ki so se zanašale na najemnike, bile neuspešne v boju proti državam s stalno vojsko. Torej lahko zaključimo, da denar ni najboljši motivator za boj. To se lepo vidi na primeru francoske vojske, ki je z uvedbo naborniškega popolnjevanja vojske postala najmočnejša sila v Evropi. Ostale vojske pa so ji zaradi prevelike birokratizacije in dednega prenašanja častniških činov težko sledile (Townshend, 1997).

Vojske iz tega časa (propadanje fevdalizma in krepitev absolutizma) lahko označimo za poklicne. V času klasičnih stalnih armad so vse skozi hoteli obdržati sistem poklicne vojske, kar pa jim zaradi težav s popolnjevanjem – oborožene sile naj bi postajale čedalje večje ob hkratnem zmanjšanju pripravljenosti državljanov za prostovoljno vključevanje vanje – ni uspevalo. Posledica takšnega stanja je bil prehod na prisilno popolnjevanje oboroženih sil z vojaki na osnovi prisilnega nabora. Na tak način popolnjene enote so očitno ohranjali samo s strogimi disciplinskimi ukrepi in drilom. V nekaterih državah so izjemoma uporabljali tudi inštitut posebne oblike vojaške obveznosti, t.i. rekrutne obveznosti, ki je nekakšna oblika selektivne obveznosti. Zajela je predvsem najsiromašnejše državljanje; ti se namreč niso mogli odkupiti z denarjem ali najti plačane zamenjave (Kotnik, 1994: 39, 40).

3.3 Novi vek - 19. in 20. stoletje

Zaton najemniških vojsk

Zaton najemniških vojsk je pomenil obdobje zmage in utrditve kapitalizma ob koncu 18. in v 19. stoletju. Najpomembnejša sprememba na področju popolnjevanja oboroženih sil konec 18. in na začetku 19. stoletja je bila uvedba splošne vojaške obveznosti. Stari fevdalni najemniški vojski ni bilo mogoče postaviti velikih političnih in vojaških ciljev, zaradi tega je dozorela potreba po množični buržoazni vojski, primerni za uresničevanje velikih političnih in strateških nalog. Po drugi strani pa so s prevlado kapitalističnega načina proizvodnje nastale razmere za uveljavitev splošne vojaške obveznosti, saj sta osvoboditev kmetov in dvig produktivnosti dela omogočila množično ločevanje ljudi od proizvodnje. Strateške prednosti novega načina popolnjevanja so bile predvsem naslednje:

- v primeru vojne je bilo mogoče hitro povečati številčno stanje oboroženih sil, saj je obstajala velika rezerva usposobljenih vojaških obveznikov;
- ublažen je bil problem oblikovanja vojnih oboroženih sil in relativno hitrega prehoda z mirnodobne na vojno formacijo;
- bistveno se je skrajšal vojaški rok (Lubi, 2002: 58).

V obdobju pred francosko revolucijo so v večini evropskih držav že nastajale velike nacionalne armade, vendar so bile kar nekajkrat manjše od množičnih armad, ki so nastale po uvedbi splošne vojaške obveznosti v francoski revoluciji in po njej. Rezultat revolucionarnega dekreta iz leta 1790, ki je vsem državljanom predpisal dolžnost obrambe republike, je bil nastanek koncepta oboroženega naroda. Po koncu revolucije je Francija začasno opustila sistem obvezniškega popolnjevanja oboroženih sil, medtem ko so ga Avstrija, Danska, Norveška, Prusija in Švedska sprejele. Do konca 19. stoletja so vojaško obveznost uvedli še v Italiji in na Japonskem ter v Rusiji. Nekoliko posebni sistemi so bili v uporabi tudi v Belgiji, Grčiji, Nizozemski, Romuniji, Španiji, Švici in Turčiji. Znatno število držav je torej prevzelo model obvezniške armade, nekatere zaradi ideologije francoske revolucije, večina pa zaradi učinkovitosti tega sistema. Kasneje je ideje enakosti in državljanske soudeležbe vse bolj zamenjeval nacionalizem (Kotnik, 1994: 40, 41).

V nekaterih državah (npr. v Franciji in Prusiji) so sistem obvezne vojaške službe kombinirali z dvema dopolnilnima sistemoma, in sicer s *sistemom podaljšane vojaške službe*, pri katerem je

šlo za vojaško službo z ustreznim plačilom za določen čas na osnovi pogodbe, ki jo je vojaški obveznik sklenil po preteku služenja vojaškega roka, in s *prostovoljstvom*, ki je veljalo predvsem za kolonialne enote. Te so večinoma popolnjevali z najemniki oziroma prostovoljci, ki so bili za vojaško službo plačani. V drugi polovici 19. stoletja so tako v pomembnejših državah vzporedno obstajali trije načini popolnjevanja oboroženih sil z vojaki:

- splošna vojaška obveznost,
- rekrutna obveznost,
- najemništvo (Kotnik, 1994: 41).

Splošna vojaška obveznost, katere posledica je bil nastanek koncepta oboroženih državljanov, je v 19. stoletju postala splošno razširjena oblika vojaške službe. Na splošno je pojav množičnih armad povezan z oblikovanjem zahodnoevropskih narodov in je nedvomno pomagal oblikovati sodobne evropske nacionalne države. Nacionalizem 19. stoletja je bil osnovni predpogoj za oblikovanje množičnih armad, ki so omogočile tudi širitev političnega centra družbe zunaj kroga aristokratske in zemljiške družbene elite. V tem procesu so imeli odločilno vlogo navadni ljudje, ki so se politično aktivirali in se množično vključili v oblikovanje nacionalnega življenja, kar je bila posledica pridobitve političnih pravic in dolžnosti. Šele kot posledica teh sprememb se je splošna vojaška obveznost lahko uveljavila kot nova oblika državljanske pravice. Vojaška služba je postala simbol posameznikove vključitve v novo politično skupnost, v kateri naj bi suverenost izhajala iz ljudstva. Biti državljan nacionalne države je pomenilo imeti pravico in dolžnost nositi orožje, s katerim so nacionalno državo v primeru potrebe tudi branili (Kotnik, 1994: 42).

Posledica procesa nastanka množičnih armad in uveljavitve splošne vojaške obveznosti je bilo tudi oblikovanje profesionalnega častniškega zbora. Le-ta bi naj združeval vojaške voditelje, neodvisne od obstoječe socialne strukture družbe, hkrati pa predstavljal sredstvo, s katerim bi plemstvu odvzeli monopol nad vodenjem. Profesionalci so bili tudi bolj pripravljeni uporabljati nova tehnološka in organizacijska spoznanja na vojaškem področju. Po drugi strani pa so bili profesionalci protiutež splošni vojaški obveznosti in veliki obvezniški armadi državljanov, ki bi lahko začela delovati nekontrolirano in v državi povzročila potencialno zelo eksplozivno situacijo (Kotnik, 1994: 43).

Posledica izkušenj iz spopadov med poklicnimi in obvezniškimi oboroženimi silami je bila, da so samo Velika Britanija in ZDA v 19. in v začetku 20. stoletja ohranile sistem poklicnega popolnjevanja oboroženih sil, vse druge evropske države pa so prešle na sistem obvezniškega popolnjevanja (Vojna enciklopedija (7), 1974: 1352).

Velika Britanija je v 1. svetovno vojno vstopila s poklicnimi oboroženimi silami, vendar je morala zaradi vse večjih potreb po novih vojaki, ki so bile prdvsem posledica velikih izgub in želje po doseganju kvantitativne pomoči na bojiščih, leta 1916 preiti na sistem popolnjevanja oboroženih sil na osnovi splošne vojaške obveznosti. Zaradi enakega razloga sta tudi ZDA in Kanada prešli s sistema novačenja na sistem splošne vojaške obveznosti (Kotnik, 1994: 45).

V obdobju med obema vojnama je bilo za posamezne specialnosti, predvsem v zvrsteh in rodovih, v katere so pospešeno uvajali novo tehniko, vse pogosteje in v vse večjem obsegu potrebno zaposlovati profesionalne kadre. Za popolnjevanje oboroženih sil, predvsem kopenske vojske so kolonialne sile tudi v tem obdobju, tako kot med prvo svetovno vojno, v veliki meri uporabljale domačine iz kolonij. V tem obdobju so tako obstajali trije načini popolnjevanja oboroženih sil z vojniki:

- kadrovska vojska - obvezniške oborožene sile, utemeljene na splošni vojaški obveznosti (Francija, Poljska, Japonska), ki so jih v mnogih državah dopolnjevali s fašistično milico,
- čista najemniška profesionalna vojska (Nemčija neposredo po 1. sv. vojni) - poklicne oborožene sile, popolnjene s prostovoljci,
- najemniška profesionalna vojska, ki jo je dopolnjevala teritorialna komponenta (Velika Britanija in ZDA) (Lubi, 2002: 96).

Če povzamem, razloženo celotno idejo najemnika in najemništva, lahko trdim, da so najemniki pripadniki oboroženih sil, ki prostovoljno in za denar opravljajo vojaško službo in se vojskujejo za tuje interese oziroma so vojaki, ki se za denar bojujejo v oboroženih silah tuje države. Najemništvo obstaja že od najstarejših časov kot eden od načinov popolnjevanja oboroženih sil z vojniki. V nekaterih državah se je ta način popolnjevanja obdržal tudi po 2. svetovni vojni.

Najemniki ostanejo:

- posebni primeri (mehikanarji v Avstro-Ogrski, tujska legija),
- posebne enote (tujska legija),
- kolonialne enote,
- v določenem pogledu tudi oficirski zbor.

V obdobju od 1945 do 1950 so v večini držav občutno zmanjšali številčnost oboroženih sil, še posebej kopenske vojske. »Velik krivec« je bil razvoj vojaške tehnike. Le-ta je tudi ob znatnem zmanjšanju oboroženih sil velikim silam omogočal ne samo enako, ampak celo nekajkrat večjo ognjeno moč in večjo maneversko sposobnost, kot so jo zagotavljala prejšnja orožja in sistemi (Kotnik, 1994: 49). Čeprav so po 2. svetovni vojni v večini držav obdržali sistem splošne vojaške obveznosti, je v nekaterih državah kljub vsemu prišlo do ponovne uveljavitve poklicnih oboroženih sil. Na to so vplivali številni dejavniki, med njimi naj izpostavim le nekatere:

- tehnično-tehnološki razvoj oborožitve in opreme,
- spremembe v razvoju mednarodnih odnosov,
- notranjepolitične in ekonomske spremembe v posameznih državah,
- relativno visoki izdatki za vzdrževanje množičnih armad, zaradi česar oborožene sile s kratkim vojaškim rokom na osnovi splošne vojaške obveznosti niso več rentabilne,
- vse manjša priljubljenost vojaškega poklica in zmanjšanje pripravljenosti državljanov za vključevanje v vojaške aktivnosti (Kotnik, 1994: 50).

4. NAJEMNIŠTVO DANES

Oblikovanje sodobne ideje najemništva

Od kod izvira sama ideja t.i. sodobnega najemništva, ali drugače rečeno, od kod ideja nastanka zasebnega vojaškega sektorja, je težko reči. Nikjer nisem zasledila konkretne »pionirske« zamisli ustanovitve zasebnega vojaškega podjetja. Če analiziram dogodke v vojaško-varnostnem okolju sodobnega časa, lahko po tehtnem premisleku izpeljem trditev, da je najemništvo nekoč in najemništvo (različnih oblik) danes posredno povezano s samim zgodovinskim razvojem. Razlika v pojavnosti obliki je pogojena z ideologijo, ekonomskim faktorjem, razvojem, tako tehničnim kot družbenim, oziroma napredkom v miselnem in gospodarskem smislu. Novi izumi, nova odkritja s seboj prinašajo tudi spremembe v temeljih družbe, najprej v gospodarskem, sčasoma pa tudi v miselnem napredku. V vsakem času so novosti (večinoma) sprejete z neodobravanjem in skeptičnostjo prizadetih, ki izhajajo iz nepoznavanja in strahu, kaj bo ta novost »pripeljala« s seboj in tudi za seboj.

Tako lahko povežem najemništvo v preteklosti z najemništvom v sedanosti s pomočjo uveljavljanja vojaške profesije in poklica.

O tem, da je profesionalizacija obrambnih sil potreba, ki jo narekujejo hitre tehnološke in varnostne spremembe v svetu, ni posebnih dvomov. Konec hladne vojne in medetnični konflikti v obdobju po njej so pred evropske države postavili potrebo po bolj mobilnih, dobro opremljenih enotah, ki bi jih bilo mogoče v kratkem času poslati v krizna žarišča oziroma v mirovne ter nekoliko bolj prisilne operacije za "zagotovitev miru". Francija, Italija, Španija, Nemčija, Nizozemska, Belgija, Portugalska in mnoge druge evropske države so zaradi tega že ukinile naborniško vojsko ali pa so že v procesu preoblikovanja svojih oboroženih sil v poklicno vojsko. Belgija je naborniško vojsko odpravila že leta 1992, Nizozemska leta 1996, v Italiji je bila odpravljena leta 2006, v Portugalski leta 2003, medtem ko imajo Kanada, Velika Britanija, Irska, Luksemburg in ZDA že desetletja poklicno vojsko. V ZDA je bila uvedena leta 1972, po ameriškem porazu v Vietnamu. Po tej poti stopa tudi vse več nekdanjih držav Varšavskega pakta. Češka in Madžarska nameravata profesionalizirati vojsko, takoj ko jima bo to dovoljeval finančni položaj. V češki vojski so odločitev o tem pričakovali konec leta 2002, realno pa pričakujejo uvedbo profesionalne vojske do leta 2010. Tudi Nemčija v skladu z novo vlogo, ki jo želi igrati na širšem evropskem prostoru, povečuje delež poklicnih vojakov. Posebna vladna komisija je

najprej predlagala zmanjšanje naborniških vojakov s 135.000 na 30.000, vendar je na koncu prevladal predlog o 80.000 nabornikih ter večjem številu enot, ki jih sestavljajo poklicni vojaki. V Avstriji, Švici, Grčiji, Cipru in skandinavskih državah kljub razpravam o uvedbi poklicne vojske še zmeraj ostajajo pri modelu naborniške vojske in zaposlovanju poklicnih vojakov v določenih delih oboroženih sil. Kar 86 % državljanov Evropske unije, ki so bili rojeni po letu 1985, zato ne spada več v kategorijo vojaških obveznikov. Uvedba poklicne vojske je nadvse primerna tudi zato, ker v precejšnji meri odpravlja tudi skoraj vse vojaške probleme v zvezi z ugovorom vesti in javnim mnenjem. Poklicno vojsko podpirajo nevladne organizacije za zaščito človekovih pravic, javno mnenje pa se ne vznemirja pretirano, kadar se v domovino vračajo vojaki v krstah, ki so to tveganje sprejeli s podpisom pogodbe o zaposlitvi. Uvedba poklicnih vojakov je trend sodobnega časa. Toda ali je s tem kaj narobe? Po mnenju Igorja Mekine, avtorja tega članka, pravzaprav je. Slabo je prvič to, da se pri prehodu na poklicno vojsko vztraja v kratkem obdobju, ko države v tranziciji potrebujejo denar za socialne, zdravstvene in znanstvene projekte. Napaka pretirane krepitve oboroženih sil pa je tudi v zanemarjanju drugačnih načinov reševanja sporov in precenjevanju lastne moči. V podpoglavju članka se avtor sprašuje, ali prihajajo plačanci, na to pa odgovarja s citiranjem vojaškega analitika Milana Gorjanca, ki si je izkušnje s šolanjem profesionalnih vojakov nabiral tudi kot direktor Centra vojaških šol v Slovenski vojski in ki do sedanjega projekta profesionalizacije Slovenske vojske ostaja kritičen. *“Dejstvo je, da so moderni oborožitveni sistemi vse bolj sofisticirani in zato potrebujejo celega človeka za celo življenje. Nabornik teh sredstev v času služenja vojnega roka ne more obvladati, zato so za upravljanje z zahtevnejšimi sistemi potrebni profesionalci. Vendar ne celo življenje, ker se bodo dela zasitili ali ga ne bodo zmogli. Osebo pa sem proti tisti obliki profesionalne vojske, ki izvaja neposredne bojne naloge kot pehota. Kot izvajalec boja in ubijanja. Če profesionalca potrebujemo za to, da bo izvajal svoje bojne naloge - torej tudi ubijal - izven te države, kjer nismo neposredno ogroženi, potem takšne profesionalizacije ne podpiram. Nekaj drugega je, če je obramba potrebna v državi. Tedaj smo vsi dolžni braniti svojo državo. Bilo bi popolnoma neprimerno, da bi to potrebno in tudi umazano nalogo najeti vojaki kot nekakšni plačanci opravljali namesto nas,”* ocenjuje Milan Gorjanc. Profesionalizacija s seboj prinaša tudi številne druge dileme. Na prvem mestu je seveda vprašanje, kje v obdobju padajoče natalitete in še posebej v času gospodarske konjunktore državi priskrbeti dovolj veliko število vojakov. S težavami zaradi pomanjkanja vojakov so se doslej soočili v vseh državah, ki so se odločile za

uvedbo profesionalne vojske. Belgijska vojska je zaradi pomanjkanja vojakov v svojo rekrutno bazo vključila vse državljane Evropske unije. Španska vojska je zaradi zmanjšanega priliva poklicnih vojakov pričela z rekrutacijo vojakov iz svojih nekdanjih kolonij v Južni Ameriki. Nedavno je pričela z množično kampanjo in potomcem nekdanjih španskih emigrantov v deželah Južne Amerike poslala 34 pisem, v katerih jih poziva na službo v španskih oboroženih silah. V prvi skupini novih vojakov, ki imajo dvojno državljanstvo, so bili predvsem fantje iz Urugvaja in Argentine. Po dveh mesecih priprav bodo lahko prisegli zvestobo Španiji, polovica pa jih pred tem nikoli ni stopila na špansko ozemlje. Nova vojska ne bo poceni. Vsak vojak bo v začetku dobil 500 dolarjev osnovne plače, kar je glede na življenjski standard v Latinski Ameriki veliko. Kljub temu bo prehod na poklicno vojsko Španijo že letos zahteval 33 % povečanje vojaškega proračuna, in to kljub občutnemu zmanjšanju števila vojakov. Takšna praksa ni nekaj novega. Britanska armada, ki je z naborništvom končala že sredi petdesetih, ima v svoji vojski regiment nepalskih Gurkov in redno rekrutira vojake na otoku Fidži. Prednosti in slabosti naborniških in poklicnih vojsk so sicer znane. V naborniških vojskah so vojaki praviloma manj podkovani, orožje pa zastareva hitreje. Poklicne vojske so bolj fleksibilne, bolj uporabne zunaj meja države in boljše opremljene. Vendar so naborniške vojske, ne samo bolj poceni, temveč tudi bolj "odzivne" glede na grožnje, ker je rezerva zmeraj na razpolago, vojaki pa dobro poznajo svoje lokalno okolje. Naborniške vojske so v nasprotju s poklicnimi tudi manj odtujene od družbe. Poklicne vojske, ki so zaradi visokih plač vojakov zelo drage, pa ni mogoče v kratkem času bistveno povečati. Velika težava je tudi dejstvo, da se za vojsko praviloma odločajo najmanj primerni kadri (<http://www.mladina.si/tehdnik/200218/clanek/profiji/>).

Zgodovinsko gledano, je uporaba plačane tuje sile pritegnila le malo pozornosti, saj je bila sprejeta kot ustaljena praksa. Že antična Grčija je v svojo vojsko zaposlovala Makedonce, Rim je najel eno germansko pleme, da je branilo meje imperija pred drugim. Skozi celi srednji vek v Evropi so najemnike smatrali za pomembno komponento oboroženih sil in so jih pogosto zaposlovali kot elitne enote ali svetovalce. Tuje sile ali najemniki so bili uspešni tudi v nestabilnih pogojih ali med spremembami obstoječega družbenega reda. Povečanje zasebnih vojaških sil je pogosto sovpadalo s koncem konflikta, ki je zmanjšal številčnost vojske. Konec 18. stoletja so naborniki in stalne vojske povečini nadomestili »ad hoc« vojaške formacije. Posledično je uporaba najemnikov opazno padla (Shearer, 1998: 13, 14).

Svet po hladni vojni je vzpodbudil tako rast novih problemov kot tudi novih priložnosti. Masovne vojaške ustanove so se zmanjšale, znašli smo se v svetu majhnih vojn in šibkih držav. Mnoge od teh držav potrebujejo zunanjo pomoč za vzdrževanje varnosti doma. Obstaja tudi povečana potreba po intervencijah v vojaških in varnostnih aktivnostih. V tem času je v razvitih državah zasebni sektor v večji meri vpleten v vojaške in varnostne aktivnosti. Države in mednarodne organizacije se obračajo k zasebnemu sektorju kot cenovno učinkovitemu načinu za preskrbo storitev, ki so nekoč bile ekskluzivna domena vojske. Povpraševanje po zasebnih vojaških storitvah se bo še povečalo. Primeri, ki pritegnejo največ pozornosti, so tisti, kjer vlada zaposli zasebno vojaško podjetje za pomoč v konfliktu (tako sta storili tudi vladi Angole in Sierra Leone). Takšni primeri so v praksi redki in bodo najverjetneje tudi ostali. Opazimo pa lahko povečanje zasebnih pogodbenikov za urjenje in logistiko. Povpraševanje po takih storitvah prihaja iz držav, ki si same ne morejo privoščiti velikih lastnih vojaških ustanov. Kljub temu pa prihaja povpraševanje po storitvah tudi iz razvitih držav. ZDA so uporabile zasebno vojaško podjetje za rekrutacijo in upravljanje nadzornih programov na Balkanu. NATO je uporabil zasebne vojake za zagotavljanje varnosti na Balkanu, vendar pa odstotek zasebnikov ni presegel 10 % regularne vojske. Drugi povpraševalci po vojaških uslugah zasebnih podjetij so lahko tudi mednarodne organizacije. Zasebni sektor je že aktiven in učinkovit na področjih, ki so bila včasih vojaška domena, npr. deminiranje. Tako OZN kot mednarodne nevladne organizacije zaposlujejo zasebna vojaška podjetja za zagotovitev varnosti in logistične podpore. Močan zasebni vojaški sektor bi lahko imel pomembno vlogo pri omogočanju hitrejšega in učinkovitejšega odziva ZN v krizah. Cena zaposlitve, lahko bi rekli tudi najema, zasebnega vojaškega podjetja za določene naloge v operacijah ZN je lahko veliko nižja kot cena nacionalnih oboroženih sil. Očitno pa obstaja veliko nevarnosti in pasti, pri katerih je treba biti pazljiv. Obstaja upravičena zaskrbljenost glede zaščite človekovih pravic, suverenosti in preračunljivosti posameznikov, ki so vpleteni v celotni proces zagotavljanja varnosti ob pomoči zasebnih vojaških podjetij (<http://www.globalsecurity.org/military/wold/para/mercenary.htm>).

Zasebna vojaška podjetja so organizirana kot sodobne državne vojske in podobno tudi delujejo. Uporaba visoke tehnologije, orožij in oborožitvenih sistemov zahtevajo visoko usposobljene, izurjene in izobražene kadre. Stroške so zasebna vojaška podjetja zmanjšala z rekrutacijo že izurjenih in usposobljenih kadrov. Te kadre najamejo le za opravljanje določene naloge, medtem ko v času nedejavnosti (takrat, ko niso vezana z nobeno pogodbo) zaposlujejo le

vodilne in vodstvene delavce in analitične oddelke. Pri tem je potrebno dodati še, da zasebna vojaška podjetja le v izjemnih primerih posedujejo več kot samo lahko strelno orožje in da stroške oborožitve, streliva in goriva krije država stranka (Jazbec 2001: 41).

Danes govorimo o poklicnih in profesionalnih pripadnikih nenacionalnih oboroženih sil, katerih naloge so bolj ali manj specifične v primerjavi z nalogami oboroženih sil določene države. V tem primeru lahko govorimo o pripadnikih specialnih enot. V okviru vojaškega najemništva se danes največkrat govori o zasebnih vojaških podjetjih.

V devetdesetih letih 20. stoletja in po koncu hladne vojne je tako prišlo v mednarodnih odnosih do novega zanimivega fenomena, to je pojava zasebnih vojsk oziroma zasebnih vojaških podjetij, ki poleg tradicionalnih najemnikov ponujajo tudi veliko drugih najrazličnejših uslug tako na vojaškem kot na varnostnem področju. Zanje velja, da so kot vojske v malem, saj združujejo številne strokovnjake z vojaškega in varnostnega področja in seveda visoko izurjene vojake, ki so sposobni izvesti tudi najtežje vojaške akcije. Splošno mnenje večjega dela širše (laične) javnosti o podobi in zmogljivostih enot sil za specialne operacije in njihovih pripadnikih, specialcih ali komandosih, danes praviloma ustvarjajo mediji, željni sodobnih herojev in zmag. Akcije specialnih enot se praviloma povečujejo, specialce pa opisujejo s samimi superlativi, kot da sploh ne bi šlo za ljudi. Pripadniki specialnih enot so posebej izbrani, usposobljeni, oboroženi in opremljeni ter visoko motivirani ljudje, ki so izvedenci v svojem poklicu. Pot do specialca je vse prej kot lahka in za razliko od pripadnikov konvencionalnih vojaških enot, ki po uspehih v luči medijske pozornosti ponosno sprejemajo zaslužena odlikovanja, jih večina specialcev prejme v ozkem ali celo v povsem zaprtem krogu. Svet enot za specialne operacije je zaradi očitnih (varnostnih) razlogov izredno zaprt in verjetno zaradi tega tudi toliko bolj skrivnosten. Prav v tem je lahko problem, kajti javnost ima na eni strani pravico do obveščenosti, na drugi strani pa vsaka od prehitro posredovanih informacij lahko ogrozi življenja pripadnikov enot za specialne operacije. Zaradi tega ni presenetljivo, da so informacije o aktualnih akcijah specialnih enot izredno skope in zaradi varnostnih razlogov praviloma tudi še nekaj časa po akcijah nedostopne (Dakič Prelec, 2005: 3).

Trditev, da so zasebna vojaška podjetja sodoben fenomen, pa je po O'Brianovem mnenju daleč od resnice. Avtor v svojem članku navaja, da je bilo od leta 1993 veliko pozornosti osredotočene na vlogo zasebnih vojaških podjetij v svetu v razvoju, in sicer en del se osredotoča na ponoven interes za najemništvo (le-to je bilo zadnje videno sredi sedemdesetih let), drugi del pa je bil povezan z dojemanjem zasebnega vojaškega podjetja kot novega fenomena v regionalni varnosti. Po njegovem mnenju je najpogostejša zmotna v razpravah o zasebnih vojaških podjetjih ravno v obravnavanju le-teh kot sodobnih fenomenov.

V obdobju pred letom 1990 je velika večina zasebnih vojaških podjetij vključena v tuje vojaške operacije po svetu, s poudarkom na operacijah na Bližnjem Vzhodu kot tudi v Afriki, Latinski Ameriki in na Daljnem Vzhodu.

Prvo od teh modernih zasebnih vojaških podjetij je bilo ustanovljeno v Veliki Britaniji v šestdesetih letih; njihov zaščitni znak je bil »sestavljeno« iz članov britanske specialne zračne službe (SAS – special air service), vključno z ustanoviteljem polkovnikom Sir-om David-om Stirling-om. Leta 1967 je Stirling ustanovil WatchGuard International (podjetje, ki je zaposlovalo bivše uslužbence SAS-a) za urjenje vojakov sultanin Perzijskega zaliva (navadno je šlo za urjenje stražarjev palač in enot specialnih sil) ter tudi za zagotavljanje podpore za operacije proti uporniškim gibanjem in mednarodnimi političnimi nasprotniki. Podjetje se je hitro širilo in zagotavljalo time vojaških svetovalcev za urjenje tujim vladam. Na podlagi tega avtor postavlja podjetje WatchGuard za pionirsko podjetje in model vseh bodočih zasebnih vojaških podjetij (<http://www.globalpolicy.org/nations/sovereign/military/02debate.htm>).

O'Brian poskuša v članku razdelati tudi razmerje med najemniki in vojaškimi podjetji. O tem pravi, da je najbolj senzacionalna in sporna zadeva, ki zajema vprašanje zasebnih vojaških podjetij, trditev, da so le-ti najemniki. Trdi, da zasebna vojaška podjetja niso najemniki niti niso t.i. novi najemniki (kot se pogosto navaja), saj bi to lahko bila le v primeru, če bi najemništvo popolnoma izginilo, kar pa seveda ni. Te skupine sil razporeja v štiri različne razrede: najemniki, zasebne vojske/milice, zasebna (komercialna) varnostna podjetja in zasebna vojaška podjetja. Po njegovem mnenju so zasebna vojaška podjetja končna evolucija drugih treh. Jasna razlika med zasebnim vojaškim podjetjem in med ostalimi oblikami je v njihovem delovanju, saj so organizirani po skupnih linijah, njihovo delo ima jasen pogodbeni cilj in obvezo do strank, sodelujejo pa v vojaških operacijah (<http://www.globalpolicy.org/nations/sovereign/military/02debate.htm>).

4.1 Zasebna vojaška podjetja

Danes lahko opazimo zelo očitno rast na področju privatizacije varnosti in s tem tudi vojsk, ki so vključene v sistem zagotavljanja varnosti. Mandel govori o rastoči težnji posameznikov, skupin in organizacij, da se primarno zanašajo na zasebne vojaško-varnostne sile in ne na državne vojaške in policijske sile. V povezavi s tem lahko po njegovem mnenju vidimo tri zelo pomembne značilnosti: širitev vojaške oborožitve na celotno populacijo, rast zasebnih vojaških podjetij in povečano vključenost vojaških najemnikov v oborožene spopade znotraj nekaterih držav. Tako lahko prvič od izoblikovanja nacionalnih držav vidimo v nekaterih državah trend, da je več vojaškega orožja v rokah posameznikov, kot pa ga nadzorujejo državne oblasti znotraj teh držav (Mandel, 2001: 130).

Glede na dejstvo, da majhen odstotek širše javnosti pozna oziroma vé za zasebna vojaška podjetja oziroma za zasebno vojaško industrijo, je to presenetljivo velik posel. Nekaj sto podjetij, ki delujejo v več kot sto državah na šestih kontinentih, letno zabeleži več kot sto milijard ameriških dolarjev prihodka. Po poročilih ICIJ-a je ameriško obrambo ministrstvo od leta 1994 sklenilo več kot 3061 pogodb, vrednih več kot tristo milijard ameriških dolarjev, samo z dvanajstimi (od štiriindvajsetih) ameriški zasebnimi vojskimi podjetji. Od tega je bilo več kot 2700 pogodb sklenjenih samo z dvema zasebnima vojaškima podjetjema – Kellogg Brown in Root&Halliburton Company. V tem poročilu zaradi obsega storitev, ki jih ponujajo večja podjetja in zaradi skoposti informacij, ki jih je posredoval Pentagon, niso mogli opredeliti, koliko odstotkov teh pogodb je bilo podpisanih za urjenja, koliko za varovanja in koliko za podpirne (logistične) storitve. Pentagon menda sploh ne vé, s kolikimi pogodbeniki sodeluje. Po navedbah U.S. News and World report-a je poročilo kongresu v aprilu 2002 nakazovalo, da je vojska v letu 2001 prekinila pogodbo s 124.000 do 605.000 osebami. Težko je tudi oceniti, koliko ljudi dela za določeno privatno vojaško podjetje, saj je med njimi veliko t.i. prostih pogodbenikov, ki lahko delajo za več kot eno zasebno vojaško podjetje. Velikokrat je težko reči, kje se ameriška vojska konča in se začne zasebno vojaško podjetje, saj določeni programi urjenja dopuščajo, da urjenja vodi in izvaja že upokojeno vojaško osebje.

V enem izmed člankov, v katerem Rusell Mokhiber in Robert Weissman svarita pred naraščujočo odvisnostjo in političnim vplivom zasebnih vojaških podjetij, sta avtorja opozorila tudi, da so mehanizmi, po katerih pogodbeniki odgovarjajo za svoja dejanja in ki bi disciplinirali

v primeru slabega ravnanja s civilisti ali kršili človekove pravice, zamegljeni, saj zanje ne veljajo mednarodni zakoni, ki opredeljujejo tudi najemnike, saj so le-ti definirani zelo ozko. Zasebna vojaška podjetja, ne samo da zagotavljajo velik obseg nebojnih storitev, ampak tudi v nekaterih primerih zagotavljajo storitve, ki zameglijo meje med bojnimi in nebojnimi operacijami.

Zasebna vojaška podjetja najemajo vlade za izvajanje tistih operacij, ki bi lahko privedle do javnega ali legalnega nesoglasja. Tako se je npr. ameriška vlada, potem ko je prenesla pooblastila (outsourcing) za varnost pred državnim terorizmom na zasebno vojaško podjetje, odrekla vsakršni moralni odgovornosti za slabe rezultate.

Po poročanju New York Times-a so zasebna vojaška podjetja »nov, poslovni obraz vojne«. Zagotavljajo nadomestek za aktivne vojake v vsem – od logistične odpore do bojiščenega urjenja in vojaških nasvetov doma in na tujem. Želja zasebnih vojaških podjetij je hitro postati pomemben člen v mednarodnem vojskovanju. Pripravljeni so iti tudi tja, kjer Pentagon najraje ne bi bil viden. V zadnjih nekaj letih so poslali svoje zaposlene v Bosno, Nigerijo, Makedonijo, Kolumbijo in druga globalna žarišča. Zasebna vojaška podjetja najemajo tako zasebni kot javni klienti (predvsem v krvavih in nasilnih bojih znotraj nacionalnih držav), ki ne premorejo zadostnega obsega lastnih oboroženih sil ([www.disinfopedia.org/wiki.phtml?title=Private Military Corporations](http://www.disinfopedia.org/wiki.phtml?title=Private_Military_Corporations)).

Zasebno vojaško podjetje je zasebno podjetje, ki zagotavlja določene specialne usluge, ki se nanašajo in vsebujejo veščine, ki so povezane z obrambo države in varnostjo. Te t.i. usluge za dobiček (for-profit) so v glavnem namenjene drugim poslovnim korporacijam, mednarodnim in nevladnim organizacijam ter državnim silam. O točnem obsegu uslug in/ali dejavnosti, ki jih zasebno vojaško podjetje zagotavlja, obstaja profesionalno in akademsko neskladje, zato jih je težko definirati. Če neko podjetje zagotavlja svoje usluge državnim vojski, ga lahko imenujemo obrambni pogodbenik (defense contractor). Medtem ko večina obrambnih pogodbenikov zagotavlja specializirano strojno opremo in mogoče tudi osebje za upravljanje in vzdrževanje te opreme, zasebna vojaška podjetja ponujajo osebje s specialnimi znanji, ki pogosto vključujejo tudi bojne izkušnje (http://en.wikipedia.org/wiki/Private_military_contractor). Obrambni pogodbenik (lahko tudi vojaški pogodbenik) je poslovna organizacija ali posameznik, ki ministrstvu za obrambo neke države zagotavlja sredstva in usluge. Navadno ta sredstva vključujejo vojaške ladje, letala, vozila, orožje in elektronske sisteme. Usluge lahko zajemajo

logistiko, urjenje ter tehnično in komunikacijsko podporo (http://en.wikipedia.org/wiki/Defense_contractor).

Po Tunjiću se zastavlja vprašanje, kdo sploh so povpraševalci in kupci storitev zasebnih vojaških podjetij. Najprej so to vlade držav same, ki pogosto niso sposobne poskrbeti za izvajanje funkcij legitimnega zatiranja nasilja in nadzora nad njim na lastnem ozemlju in pogosto ne nadzorujejo ekonomskih tokov. Povpraševalci so tudi vlade držav, ki imajo v konfliktni državi ali območju interese, vendar ne želijo intervenirati neposredno. Zasebna vojaška podjetja lahko najamejo tudi humanitarne organizacije, ki delujejo na kriznih območjih (z namenom, da jih zaščitijo pred kriminalnimi skupinami in nevarnostmi, s katerimi se srečujejo na teh kriznih območjih) ter tudi zasebna podjetja, ki najamejo zasebna vojaška podjetja za varovanje svojih sistemov, delavcev in aktivnosti (Tunjić, 2003: 22).

Ljudje oziroma vojaki v vojskah držav in po analogiji »uslužbenci« zasebnih vojaških podjetij so tisti, ki s svojo kakovostjo, merljivo z izobraženostjo, izurjenostjo, motiviranostjo in discipliniranostjo najpomembneje vplivajo na izid oboroženega boja in vojne. Pomembnost človeškega dejavnika, ki prerašča že v nenadomestljivost, je bistveno bolj kot v državnih vojskah vidna v zasebnih vojaških podjetjih. Kakovost in nikakor ne količina najemnikov je tista, ki omogoča, da zasebna vojaška podjetja dosežejo kakršen koli uspeh. Znanje in izkušnje namreč nevtralizirajo negativne in potencirajo pozitivne vplive drugih dejavnikov oboroženega boja. Kakovostnih kadrov zasebnim vojaškim podjetjem nikakor ne primanjkuje, saj so se (predvsem zahodne) države ob koncu hladne vojne ob državnih demobilizacijah odpovedale vojakom, potem ko so za njihovo urjenje porabile veliko sredstev. Rekrutne baze zasebnih vojaških podjetij ne predstavljajo odsluženi in nekovostni vojaki, nasprotno, zaradi obilne ponudbe najamejo zasebna vojaška podjetja izključno kadre, ki ustrezajo njihovim potrebam. Preteklost v državnih vojskah je te vojake ključno zaznamovala. Ne le da so dobili potrebna znanja in izkušnje, ampak tudi specifičen odnos do poklica, ki ga opravljajo. Čeprav ne gre za državne vojske, ki lahko lojalnost, kohezivnost in motivacijo utemeljujejo na patriotizmu ali nacionalni pripadnosti, so zasebna vojaška podjetja pri tem nenavadno uspešna. Visoke motiviranosti ne moremo v celoti pojasniti z velikimi materialnimi koristmi. Ob denarju je najpomembnejši dejavnik motivacije »uslužbencev« zasebnih vojaških podjetij njihov odnos do poklica. Identifikacija z vojaškim poklicem, posebna osebnostna naravnost, je verjetno tisti razlog, ki je odločilno vplival na

odločitev, da v državni vojski začeto poklicno pot nadaljujejo kot »uslužbenci« zasebnega vojaškega podjetja. Pri tem je pomembno omeniti, da zasebna vojaška podjetja ne nadomestijo vojske države stranke, ampak delujejo kot »ojačevalci sile«. Državno vojsko namreč podprejo z znanjem, veščinami, izkušnjami, povečajo njene zmogljivosti in učinkovitost. Malošteviličnost lastnih sil zasebnega vojaškega podjetja (v primerjavi s številčnostjo državne vojske in nasprotnika) nadomestijo s podporo sicer manj kakovostne, a številčnejše državne vojske, lokalne milice ali drugih provladnih oboroženih sil. Uspešnost in učinkovitost delovanja zasebnih vojaških podjetij, kljub izrazito neugodnemu razmerju sil, dodatno potrjuje njihovo vojaško kakovost (Jazbec 2001: 32-33).

Po definicijah gledano, se sicer ta privatna podjetja delijo na zasebna vojaška podjetja in zasebna varnostna podjetja, ki naj ne bi nikoli bojno sodelovala in tudi ne nudila nasvetov v zvezi z bojevanjem. Pri zasebnih vojaških podjetjih je potrebna zavest, da niso sposobna izvesti katere koli vojaške akcije, saj so omejena z okoljem, količino sil, oborožitvijo, opremo in tudi z načinom izvedbe operacij. Pri tem je potrebno upoštevati, da zasebna vojaška podjetja delujejo v specifičnih okoliščinah in okoljih, kar implicira na specifičen način izvajanja bojnih operacij. Oboroženi spopadi, v katerih zasebna vojaška podjetja delujejo, so spopadi t.i. nizke intenzivnosti, pa še tu so omejeni na državljanske vojne in protivstajniško delovanje. Za doseganje uspehov v spopadih nizke intenzivnosti naj bi bila določena vrsta oborožene sile (majhne, kakovostne in prilagodljive sile, sposobne hitre razmestitve in upravljanja s tehnološko zahtevnimi oborožitvenimi sistemi) bolj primerna. Zasebna vojaška podjetja tem standardom v veliki meri ustrezajo in z doseženimi uspehi to predpostavko potrjujejo. Presenečenje, koncentracija sil, manever in pobuda so le nekatera od temeljnih načel bojnega delovanja, v skladu s katerimi operacije izvajajo tudi zasebna vojaška podjetja (O'Brien, 2000: 62).

Zasebna vojaška podjetja so organizirana podobno kot sodobne vojske. Njihovo organiziranost je moč opazovati dvotirno, to je kot ekonomske strukture z zaposlenimi in z upravnim odborom ali kot vojaške organizacije z izdelano hierarhično strukturo in funkcionalno delitvijo dela. Pri tem je vojaška struktura opazna le takrat, ko zasebno vojaško podjetje opravlja naloge vojaške narave, medtem ko je ekonomska struktura, ki opravlja naloge managementa, vidna ves čas. V veliki meri je vojaška organiziranost teh podjetij določena že v pogodbi z državo stranko, kjer je opredeljen status zasebnega vojaškega podjetja in njenih »uslužbencev« v državi in razmerje do vojske države stranke. V vsakem primeru so zasebna vojaška podjetja podrejena

politični oblasti, aktivna zasebna vojaška podjetja so vključena v poveljniško strukturo vojske države stranke, znotraj katere pa imajo specifičen status (navadno sodelujejo pri planiranju in odločanju). Sicer pa so aktivna zasebna vojaška podjetja hierarhično enako strukturirana kot državne vojske. Prisotna je tudi vertikalna oziroma funkcionalna delitev nalog (posadke artilerijskih sistemov, oklepnih vozil, piloti, medicinsko osebje idr.), ki pa zaradi majhnosti teh podjetij ne dosega ravni ločevanja na službe in rodove (Jazbec 2001: 37).

Zasebna vojaška podjetja so vojaško nedvomno učinkovitejša od domačih vojsk držav strank. Tudi dolgotrajne vojne, v katere se vključijo, se nato kmalu končajo ali vsaj prekinejo in vse kaže, da je to zasluga zasebnih vojaških podjetij. Takšno posploševanje je zaradi majhnega števila znanih primerov tvegano. Vendar pa se je potrebno zavedati, da zasebna vojaška podjetja niso sposobna odpraviti vzrokov oboroženih spopadov niti zagotoviti dolgoročne postkonfliktne obnove in stabilizacije. Vojaški uspehi zasebnih vojaških podjetij in izboljšana varnostna situacija v državi so le temelj za dolgoročno izgradnjo miru, pri čemer mora večjo vlogo odigrati mednarodna skupnost. Vendar pa se po O'Brienovem mnenju varnostna situacija v regiji kljub vojaškemu uspehu zasebnega vojaškega podjetja navadno ne izboljša. Ponavadi bi lahko dejali celo nasprotno in posredno je vzrok za to potrebno iskati ravno v delovanju zasebnih vojaških podjetij (O'Brien: 1998).

Še bolj zapleten pa je vpliv zasebnih vojaških podjetij na globalno varnostno situacijo. Vmešavanje v interese regionalnih sil očitno ne vpliva pozitivno, prav tako ne podpiranje nelegalne trgovine z orožjem in vnašanje orožja v že tako preveč oborožene družbe. Vprašljiv je način reševanja konfliktov, ki daje prednost uporabi sile in ne političnemu dialogu ter dodatno vpliva na militarizacijo družbe. Po drugi strani pa se zdi, da so vojaški uspehi zasebnih vojaških podjetij edina svetla točka pri vzpostavljanju relativno varnih in stabilnih razmer na območjih, ki so prizadeta od dolgotrajnih oboroženih spopadov. Namen ustanovitve in delovanja zasebnega vojaškega podjetja je doseganje dobička. V luči te ključne značilnosti zasebnih vojaških podjetij je potrebno razumeti ugovore in argumente, ki jih izpostavljajo njihovi nasprotniki. Predpostavke velike dobičkonosnosti, ki se je s praktičnim delovanjem zasebnih vojaških podjetij tudi potrdila, je bila osnovno gonilo in predpogoj oblikovanja tržno delujoče vojaške organizacije v rokah zasebnikov. Storitve, ki jih zasebna vojaška podjetja nudijo, radikalno spreminjajo pojmovanje obrambe in varnosti, saj področje, ki je bilo v preteklosti (tudi zaradi ekonomske nedostopnosti

zasebnikom) v lasti države, dandanes vse bolj prehaja v roke zasebnikov in začenja nastopati na trgu. Brezizhodna situacija na strani povpraševanja in še vedno relativno majhno število ponudnikov na trgu vojaških storitev ohranja odstopanja, ki se kažejo v visokih cenah teh storitev ter le v navidezni konkurenci med ponudniki. Kot piše Jazbec, je podatkov o gospodarskem delovanju zasebnih vojaških podjetij izredno malo, saj so omejeni na vrednosti podpisanih pogodb, višino plač njihovih »uslužbencev« in na namige o prikritih povezavah z drugimi podjetji. Drugi stroški in dobički zasebnih vojaških podjetij so omenjeni le posredno, a kažejo na ekonomsko logiko delovanja zasebnega vojaškega podjetja. Zasebna vojaška podjetja so organizirana kot sodobne državne vojske in podobno tudi delujejo. Uporaba visoke tehnologije, še povsem neznane v državah strankah, in orožij ter oborožitvenih sistemov, ki tudi po kriterijih razvitega sveta še niso zastarela, zahtevajo visoko usposobljene, izurjene in izobražene kadre. Stroške so zasebna vojaška podjetja minimizirala na način, da rekrutirajo le izurjene, a odvečne vojake, ki večjega usposabljanja in urjenja ne potrebujejo. Te kadre najamejo le za opravljanje določene naloge, medtem ko v času nedejavnosti (takrat, ko niso vezana z nobeno pogodbo) zaposlujejo le vodilne in vodstvene delavce in analitične oddelke. Pri tem je potrebno dodati še, da zasebna vojaška podjetja le v izjemnih primerih posedujejo več kot samo lahko strelno orožje in da stroške oborožitve, streliva in goriva krije država stranka (Jazbec 2001: 41).

Zasebna vojaška podjetja se predvsem ukvarjajo s svetovanjem in usposabljanjem in tudi v primeru ko aktivno oziroma bojno sodelujejo v konfliktu, so to le specialistične naloge, ki jih vladne ali državne vojske ne bi mogle izvesti bodisi zaradi tehnične zapletenosti bodisi zaradi drugih razlogov. To je tudi razlog, zakaj v teh spopadih sodeluje tako majhno število pripadnikov zasebnega vojaškega podjetja (<http://www.globalpolicy.org/security/peacekpg/training/1118peacekeeping.htm>).

Naloge in operacije oziroma vrste, ki jih zasebna vojaška/varnostna podjetja izvajajo, so **svetovalne naloge**, kar pokriva vse naloge od svetovanja za restrukturacijo oboroženih sil pa vse do svetovanja za nakup nove opreme, in **usposabljanje**, ki je glavna naloga zasebnih vojaških podjetij. Usposabljanje enot je lahko različno, lahko gre za usposabljanje za bojevanje, lahko pa gre za usposabljanje raznih milic in osebnih straž, ki imajo naloge varovanja (Watch guard na Bližnjem Vzhodu). Z **logistično oskrbo**, **priskrbo ljudi za nadzorovalne vloge** in

deminiranjem se ukvarjajo tako specialna podjetja kot tudi druge zasebne vojaške/varnostne organizacije (<http://www.globalpolicy.org/security/peacekpg/training/1118peacekeeping.htm>).

Zasebna vojaška podjetja te usluge vsaj uradno nudijo le mednarodno priznanim vladam, mednarodnim institucijam, kot so Združeni narodi, in pristnim mednarodno priznanim ter podprtim osvobodilnim gibanjem. Temu pa je težko verjeti, saj mnoga poročila govorijo o tem, da so zasebna vojaška podjetja sodelovala in urila mnoge uporniške ločine³ po afriškem kontinentu (<http://www.globalpolicy.org/security/peacekpg/training/1118peacekeeping.htm>).

³ Slovar slovenskega knjižnega jezika definira uporništv o oziroma uporniško dejavnost kot dokazati nekomu upornost, uprti se; isti slovar definira odporniško gibanje kot delovanje skupine, množice za osvoboditev okupirane domovine; osvobodilno gibanje se po tem slovarju nanaša na osvoboditev – delati z bojem, povzročati, da kako ozemlje ni več pod tujo oblastjo. Ti termini so sorodni, a jih ne smemo enačiti. Zaradi subjektivnosti presoj za podrobnejšo opredelitev glej SSKJ 1979 (3): 285 in SSKJ 1991 (5): 299, 471.

Ena izmed številnih vojaških podjetij so tudi zasebna vojaška podjetja Aagis Defense Services, ArmorGroup, Blackwater USA, Control Risk, CACI International, DynCorp, Executive Outcomes, Military Professional Resources Inc., Sandline International in mnoga druga (http://www.sourcewatch.org/index.php?title=Private_Military_Corporations).

4.1.1 SANDBLINE INTERNATIONAL

Sandline je zasebno vojaško podjetje, ki se ukvarja z razrešitvijo konfliktov. Podjetje je dejavno širom sveta. Popolnjujejo ga profesionalci z dolgoletnimi operacijskimi izkušnjami. Gre za vojaško podjetje, ki je specializirano za reševanje problemov in nudenje svetovalnih storitev na področju varnosti. Na uradni spletni strani tega podjetja navajajo, da je njihov namen nuditi vladam in ostalim legitimnim organizacijam specializirane vojaške veščine, najboljše možne vojaške usluge za hitro, učinkovito reševanje varnostnih vprašanj z minimalnim trudom, ker zahodne države v zmanjšanem obsegu aktivno sodelujejo s prijateljskimi vladami drugje po svetu. Sandline International je v celoti zasebno podjetje s samostojnim poslovanjem. Sedež ima na Bahamih, predstavništva pa v Londonu in Washingtonu (<http://www.sandline.com/site/index.html>).

Politika podjetja Sandline International temelji na načelu, da podjetje sprejme samo tiste projekte, pri katerih je zagotovljeno izboljšanje varnosti, stabilnosti in splošnih razmer države stranke. Zaradi tega se podjetje loti dejanj samo za mednarodno priznane vlade (demokratsko izvoljene), mednarodne organizacije, kot je OZN, in avtentična, mednarodno priznana in podprta osvobodilna gibanja. Slednja morajo biti in so legalna in moralna, vodena po standardih oboroženih sil prvega sveta, kjer je možno, široko v skladu s politiko zahodnih vlad, in izvajajo naloge zgolj znotraj nacionalnih meja države stranke. Podjetje se ne bo vmešavalo z režimi z embargom, terorističnimi organizacijami, mamilarskimi karteli in mednarodno organiziranim kriminalom, ilegalno trgovino z orožjem, širjenjem orožja za množično uničevanje, kršenjem človekovih pravic ter kakršnimi koli aktivnostmi, ki kršijo zakone o oboroženih spopadih (<http://www.sandline.com/site/index.html>).

Ker mednarodno sprejeta pravila o vodenju zasebnih vojaških podjetij ne obstajajo, je zasebno vojaško podjetje Sandline razvilo lastna pravila za vodenje svojih dejavnosti. To vključuje strogo poslušnost in sprejemanje načel, ki so poudarjena zgoraj. Varnost in zaupnost sta bistveni. Podjetje Sandline (zasebno) vodi število višjih bivših častnikov ameriške in britanske vojske. Ta menedžerski tim ima močno podporo v velikem številu ekonomskih in pravnih svetovalcev. Osebjem je zelo profesionalno, navadno so to bivši vojaški, policijski in vladni uslužbenci, rekrutirani iz različnih držav. Podjetje zagotavlja, da so njihovi uslužbenci najboljši možni vojaki z mnogimi izkušnjami iz konfliktov vseh vrst. Vsi zaposleni so varnostno preverjeni ter nadzorovani ves čas. Delujejo v hierarhični in disciplinirani strukturi, ki se ravna po mednarodnem pravu in običajih države gostiteljice. Podjetje je zmožno združiti vse svoje sposobnosti za doseg legitimnih zahtev svojih strank (<http://www.sandline.com/site/index.html>).

Osnovne dejavnosti podjetja Sandline International so **svetovanja** (strateško, operativno in taktično planiranje; operativne raziskave in analize; neodvisne obrambne ocene; prestrukturiranje oboroženih sil; analiza groženj ter strukturne ocene), **urjenje** (osnovno in nadaljevalno splošno vojaško urjenje, urjenje specialnih in obveščevalnih enot, urjenje specialnih enot policije, humanitarna operativna urjenja in urjenja za pomoč ob katastrofah ter urjenje za razminiranje), **operativna podpora** (podjetje Sandline lahko zagotovi posamezne strokovnjake specialce ali organizirane enote za podporo strankinih oboroženih sil v operacijah. Tipične podporne funkcije oziroma naloge so enote za vodenje, poveljevanje, zveze in obveščanje; enote specialnih sil (vključno s protiterorističnimi in protinarkotičnimi enotami); pomorske specialne bojne enote; piloti in inženirji; koordinacijski sistem za ognjeno podporo; telesni stražarji – »bližnje« ekipe za zaščito; logistika; zavarovanje volitev/nadzor in opazovanje ter integracija/demilitarizacija vojnih dejavnikov), **obveščevalna podpora** (sposobnost, zagotovitev in preskrba s skupkom elektronskih, fotografskih in človeških obveščevalnih podatkov in analiza informacij, oblikovanje in izvajanje nabora obveščevalnih struktur in potrebno urjenje domačega civilnega prebivalstva in vojaškega osebja v obveščevalnih operacijah), **humanitarne operacije** (zavarovanje strateškega premoženja – voda, hrana, elektrika, glavne napeljave; spremstvo konvojev; poveljevanje in koordiniranje humanitarne pomoči in pomoči ob katastrofah; razminiranje; zagotovitev zaščite osebja dobrodelnih organizacij; medicinska podpora na vseh ravneh; zračna podpora; čiščenje vode), **strateške komunikacije** (družbeni odnosi, mednarodno lobiranje, politične analize in zavarovanje elektronskih komunikacij), **podpora miru in reda**

(Sandline lahko sodeluje pri nekonfliktni podpori reda in miru). Značilna področja so protinarkotični programi, protiterorizem, boj z organiziranim kriminalom, zaščita naravnih virov in ključnih napeljav, protitihotapske operacije, zaščita državnega dohodka ter zaščita ribištva in pomorski nadzor), **zaupnost** (Sandline-ovi projekti so po naravi v splošnem zelo občutljivi, zaradi česar se držijo strogih pravil o zaupnosti o njihovem delu in odnosih s stranko. Ta pravila so vidna v pogodbenih obveznostih, kodeksu podjetja in pogojih zaposlovanja. Kodeks zaupnosti je absoluten. Njihove varnostne procedure se nepopustljivo oziroma dosledno uveljavljajo (vsilijo), s čimer zagotovijo zaščito zase in za stranko) (<http://www.sandline.com/site/index.html>).

Povzetek predstavitve tega podjetja na njihovi spletni strani poudarja, da je Sandline International na svojem področju nekaj posebnega. Imajo tekmece, toda ti ne morejo ali ne želijo razviti in ponuditi tako širokega spektra sposobnosti, kot jih ponuja Sandline International svojim strankam. Njihove operacije so popolnoma zaprte, visoko disciplinirane in popolnoma se zavedajo strankinega zaupanja in lokalne občutljivosti. Ne osredotočajo se vedno na neposredno uporabo vojaške sile, temveč vzamejo v obzir komaj opazne ali indirektne pristope, kar pomeni, da je podjetje v primeru potrebe sposobno voditi tudi humanitarne operacije. Težijo k zagotavljanju urjenja lokalnih sil in želijo proizvesti oziroma prenesti svoje sposobnosti na stranko, ki ji bodo omogočale samostojnost po umiku uslužbencev podjetja po izteku pogodbe. Sposobni so izjemno hitre bojne priprave in delovati na donosen način. Prepričani so, da je cena za najem podjetja za stranko vsekakor cenejša, kot so stroški iskanja alternativnih oblik zunanje pomoči (<http://www.sandline.com/site/index.html>).

4.1.2 EXECUTIVE OUTCOMES

Executive Outcomes, zasebno vojsko podjetje, je bilo ustanovljeno v politično rasno razločevani in zatirani Južni Afriki. Ustanovil ga je Eeben Barlow leta 1989. Pod nadzorom organizacije Strateških virov s sedežem v Južni Afriki, je Barlow takole opisal vlogo Executive Outcomes, ki ponuja: »Različne usluge legitimnim vladam, vključno z urjenjem pehote, tajno vojskovanje, proti-obveščevalne programe, izvidovanje, pobeg in izmikanje, izbira specilanih enot in njihovo urjenje, ter padalstvo« ([http://en.wikipedia.org/wiki/Executive Outcomes#Key personel](http://en.wikipedia.org/wiki/Executive_Outcomes#Key_personel)).

Executive Outcomes, zdaj že bivše najemniško podjetje, je imelo sedež v Pretorii v Južni Afriki, in so ga vodili predvsem bivši člani južnoafriških oboroženih sil, je dokazano odločujoč faktor rezultatov nekaterih državljanskih vojn v Afriki. V podjetju so zagotavljali, da je njihovo edino poslanstvo in namen, doseči stabilnost v regiji s podpiranjem legitimnih vlad v njihovi obrambi pred oboroženimi uporniki. Kakorkoli že, govorice so namigovala na povezavo podjetja bodisi z južno afriškim podjetjem DeBeers Diamond bodisi z vlado Južne Afrike. Seveda so vse strani povezanost zanikale ([www.disinfopedia.org/wiki.phtml?title=Privat Military Corporations](http://www.disinfopedia.org/wiki.phtml?title=Privat_Military_Corporations)).

Leta 1989, ko se je obdobje apratheida bližalo koncu, so razpustili specialne enote južno-afriških oboroženih sil, iz Barlowega elitnega 32. bataljona. Podjetje Executive Outcomes je bilo ustanovljeno iz teh razpuščenih specialnih enot in se je v kratkem časovnem obdobju lahko pohvalilo s 500 vojaškimi svetovalci in s preko 3000 visoko izurjenimi vojaškimi osebami ([http://en.wikipedia.org/wiki/Executive Outcomes#Key personel](http://en.wikipedia.org/wiki/Executive_Outcomes#Key_personel)).

Tako kot zagotavljanje in izvajanje uslug (poslov) za nacionalne vlade, je Executive Outcomes med svoje stranke štelo tudi transnacionalne organizacije kot so De Beers, Chevron, Rio Tinto, Zinc in Texaco. Območje delovanja Executive Outcomes se je raztezalo od Angole, Botswane, Etiopije, Namibije, Sierra Leone, Ugande in Zambije v Afriki do Vzhodnega Timorja v Aziji in Zahodne Papue v Avstraloziji. Ko je Južna Afrika leta 1999 sprejela proti-najemniški zakon, so Executive Outcomes razglasile, da se njihovo delovanje ukinja. Južnoafriško podjetje se je pod enakim imenom združilo februarja 2000 z Minotaurovimi informacijskimi sistemi (Minotaur Information Systems), da bi ustanovili novo podjetje pod imenom Cosmos, ki bi ponujalo: »revizijo sposobnosti in izkušenosti osebja organizacij, vlad, idr...«. Druga poročila namigujejo,

da se je Executive Outcomes dejansko razvilo in postalo zasebno vojaško podjetje Northbridge Service Group, za katerega pravijo da je povezano z Aegis Defence Services, naslednikom prejšnjega zasebnega vojaškega podjetja Sandline International ([http://en.wikipedia.org/wiki/Executive Outcomes#Key personel](http://en.wikipedia.org/wiki/Executive_Outcomes#Key_personel)).

Zasebna vojaška podjetja so podjetja, ki zagotavljajo logistiko, delovno silo in druge izdatke za vojaško silo. Njihove pogodbene stranke so civilne osebe, ki so pooblašene za spremljanje sil na terenu. Obstaja dilema, ali so te paravojaške sile pod zasebnim nadzorom v bistvu najemniki in ne varnostniki ali svetovalci. Nacionalne vlade si pridržujejo pravico, da strogo nadzorujejo število, naravo in oborožitev takih zasebnih sil. Te vlade trdijo, da ti »delavci« niso zaposleni v prvi liniji proaktivnih vojaških aktivnosti in potemtakem to niso najemniki. Če so zaposleni zasebnih vojaških podjetij vključeni v proaktivne vojaške aktivnosti, jih lahko definiramo kot najemnike, njihove delodajalce pa najemniška podjetja. Tri podjetja, ki so jih množični mediji v devetdesetih letih označili kot najemniška, so bila Executive Outcomes, Sandline International in Gurkha Security Guards.

Združeni narodi se nagibajo k neodobravanju zasebnih vojaških podjetij (četudi so najeli Executive Outcomes za logistično podporo v Afriki). Kakor koli že, zasebna vojaška podjetja bi lahko bila koristna v boju z genocidom in pokoli v situacijah, kjer Združeni narodi niso pripravljeni ali ne morejo intervenirati (<http://en.wikipedia.org/wiki/Mercenary>).

4.2 Najemniške vojske danes

Dve najboljše poznani enoti, v katerih pripadniki oboroženih sil služijo v vojski oziroma v oboroženih silah druge države in ne v nacionalnih oboroženih silah, sta britanske brigade gurk in francoska tujska legija. Vojaki, ki služijo v teh dveh elitnih enotah, niso najemniki.

Britanske gurke so popolnoma integrirani vojaki britanske vojske. Delujejo v ustanovljenih enotah brigad gurk in spoštujejo pravila ter predpise, ki veljajo za britanske vojake. Francoski tujski legionarji so formirane enote francoske tujske legije, ki so razvrščeni v čete in se borijo kot organizirana enota francoske vojske. To pomeni, da kot člani angleške in francoske vojske po Dopolnilnem protokolu ženevskih konvencij iz leta 1977 (člena 47e in 47f) niso vojaki najemniki (<http://en.wikipedia.org/wiki/Mercenary>).

Čprav jih po ženevskih konvencijah ne štejemo med najemnike, menim, da (če upoštevamo razlage temeljnih pojmov) lahko vendarle o njima govorimo kot o najemniških vojskah. Splošno gledano, je zakonodaja na področju najemništva zelo skopa in nedodelana.

4.2.1 TUJSKA LEGIJA

»Nova priložnost za novo življenje!

Kakršen koli je vaš izvor, vaša narodnost ali vaša vera, kakršne koli sposobnosti imate ali nimate, kakršen koli je vaš družbeni ali zaposlitveni status, če ste poročeni ali samski, Francoska tujska legija vam ponuja priložnost, da začnete novo življenje.«
(<http://www.legionrecrute.com/ang/index.html>).

Tako se glasijo prve besede zapisane na uradni spletni strani tujske legije.

- Ustanovitev Tujske legije

Belgijski pustolovec Lacroix je leta 1830 v Franciji okrog sebe zbral več tujcev sumljivega izvora. Francoski vladi je predlagal, da jih naj kot posebno enoto pošlje v osvajalno vojno v Afriko. Zamisel je bila sprejeta in marca 1831 je francoski kralj Ludvik Filip I. podpisal ukaz o ustanovitvi »legije, ki jo sestavljajo tujci«. Ustanovili so jo 10. marca 1831 in jo takoj poslali v vojno za francoske interese na čezmorskih ozemljih (Specialne enote 1, posebna izdaja revije Obramba, 2005: 18). Razloga za ustanovitev sta bila dva. Franciji je primanjkovalo vojakov za boje v Afriki. Ustanovitev takšne enote je državi tudi omogočala, da se enostavno znebi številnih tujcev, ki so se od vsepovsod stekali v državo. Francija je sicer odprla meje revolucionarjem in upornikom iz raznih držav, med njimi je bilo največ Poljakov, tudi raznim pustolovcem in še komu, toda ni vedela, kaj z njimi početi. Zdaj jih je vtaknila v uniforme, vsaj tiste, ki so na to pristali, in jih poslala čez morje. V ukazu o ustanovitvi legije je bilo na prvem mestu jasno zapisano, da se lahko enota uporablja samo izven celinske Francije. Vanjo so se lahko prijavili samo tujci, stari od 18 do 40 let in ne nižji od metra in pol. Vsem, ki se bodo vpisali, je obljubila ob koncu službe francosko državljanstvo. Med pogoji za vpis je zahtevala tudi potrdilo o lepem vedenju, toda resničnost je bila drugačna. V legijo so vzeli vsakega tujca med 16 in 60 letom, če le ni bil slep ali hrom. Vse so oblekli v stare uniforme in poslali čez morje v Alžirijo. To je bil prvi bataljon, nekaj mesecev kasneje pa se je izkrcał drugi bataljon. Že prvi dan je dezertiralo 35 legionarjev. Drugi dan se je vsa četa napila in napadla oficirje. Končalo se je tako, da je bil ves bataljon razorožen in zaprt, dva legionarja sta bila obsojena na smrt in ustreljena. Red in disciplina sta se povrnili z vključitvijo preizkušenih veteranov v legijo. Organiziranih je bilo sedem bataljonov. Tri so sestavljali Nemci, po enega Italijani, Belgijci, Nizozemci ter Poljaki. Legionarji so gradili ceste in množično dezertirali (Švajncer, 1998: 250). Legendarni status si je pridobila med vojno v Mehiki. 30. aprila 1863 se je patrolja 62 legionarjev in treh častnikov pod poveljstvom stotnika Jeana Danjouja pred občutno številčnejšimi silami 2000 mehiških gverilcev med bojem umaknila na haciendo Camerone. V približno devet ur trajajočem neenakopravnem spopadu sta pogum in odločnost presenetila celo vsega vajenega nasprotnika. Poveljnik mehiških sil naj bi pogum legionarjev pospremil z besedami: »To niso možje, to so hudiči!«, in omogočil šestim preživelim legionarjem častno vrnitev v Francijo. Tujska legija je širila in varovala francoska kolonialna ozemlja v Afriki in jugovzhodni Aziji. V alžirskem Sidi bel Abbesu, 96 km južno od Orana, je leta 1841 dobila stalno oporišče, ki ga je bila prisiljena zapustiti šele leta 1962

po dokončanem francoskem umiku iz Alžirije. Med 1. svetovno vojno (1914-1918) so se legionarji udeležili krvavih pozicijskih spopadov v strelskih jarkih na zahodni fronti. V 2. svetovni vojni (1939-1945) so se legionarji bojevali na različnih vojskovališčih in navsezadnje tudi drug proti drugemu (bodisi pod vodstvom generala Charlesa de Gaulla bodisi pod vodstvom maršala Henria Phillipa Petaina) (Specialne enote 1, posebna izdaja revije Obramba, 2005: 18).

- Tujska legija danes

Kandidati za legionarje se najprej prostovoljno prijavijo v enem od nabornih centrov v več mestih po Franciji, pri čemer morajo izpolnjevati nekaj splošnih pogojev, in sicer morajo biti stari od 17 do 40 let, imeti morajo vsaj en izvirni identifikacijski dokument ter biti psihično in telesno sposobni za vojaško službo. Kandidati se lahko v legijo prijavijo pod lažno identiteto, po letu dni službovanja pa imajo pravico do uporabe prave identitete. V preteklosti je legija slovela kot družčina avanturistov in ljudi, praviloma »skreganih« z zakonom, predvsem kriminalcev z različnih koncev sveta, ki so tam našli priložnost za novo življenje ali pa le vir dohodka. Danes so varnostna preverjanja kandidatov za legionarje veliko bolj temeljita. Po preverjanjih jih lahko sprejmejo in napotijo v center za osnovno usposabljanje, trenutno zavrjnjeni imajo možnost znova poizkusiti srečo po šestih mesecih, trajno zavrjnjenim pa so vrata v legijo za vedno zaprta (<http://www.legionrecrute.com/ang/index.html>).

Osnovno usposabljanje kandidatov za legionarje traja štiri mesece in v tem času imajo možnost spremeniti odločitev in oditi. Potem ko podpišejo petletno pogodbo, jih od legije praviloma lahko loči le smrt. Legionarji imajo po treh letih službovanja pravico zaprositi za francosko državljanstvo, izjema so tisti, ki imajo v skladu z določilom o »preliti krvi za Francijo« to pravico že prej. Po osnovnem usposabljanju kandidate razporedijo v enote, kjer se nadaljuje napredno oziroma specialistično izobraževanje in usposabljanje. Tujsko legijo uvrščajo med elitne vojaške enote sveta, ker ima tudi zelo učinkovite sile za specialne operacije, vendar je splošno kot celote ni moč uvrstiti med specialne sile (<http://www.legionrecrute.com/ang/index.html>).

»Bratovščina belega kepija«, tradicionalnega in splošno prepoznavnega pokrivala legionarjev, se za Francijo vojskuje že 174 let kjer koli in kadar koli je treba. Kljub temu legionarji veljajo za sirote Francije, vojsko plačancev, ki državo venomer opozarjajo na njene vojne podvige, tudi tiste, ki bi jih sama najraje pozabila. Za Francijo se je od ustanovitve tajske legije po približnih ocenah vojskovalo več kot 600.000 legionarjev iz več kot sto držav sveta, med njimi tudi nekaj Slovencev, med opravljanjem dolžnosti pa jih je umrlo 35.000. Kljub možnosti, da si s službovanjem v legiji pridobijo francosko državljanstvo, za večino pripadnikov legija ostaja edina domovina, kar jasno pove tudi moto te elitne vojaške enote: »Legija je naša domovina!«. Danes legionarji služijo v Afganistanu, na Kosovem, Čadu, Slonokoščeni obali in povsod, kjer jih Francija potrebuje (<http://www.legionrecrute.com/ang/index.html>).

Danes ima tajska legija v svoji sestavi od 8000 do 8500 pripadnikov in naslednje enote:

1. polk z bazo v Aubagneu (Francija) v bližini Marseilla, kjer je od leta 1962 po umiku iz alžirskega Sidi bel Abbesa tudi sedež poveljstva legije, 1. konjeniški polk, ki je sedaj oklepna enota, z bazo v Orangeu (Francija), 2. pehotni polk z bazo v Nimêsu (Francija), 2. padalski polk z bazo v bližini Calvija (Korzika, Francija), 3. pehotni polk z bazo v Francoski Gvajani (južna Amerika), 4. polk z bazo na Castelnaudaryju (Francija), namenjen za osnovno in napredno usposabljanje legionarjev, 13. (nepopolna) brigada z oporiščem v Džibutiju (Afrika) ter manjša enota z oporiščem v Mayottu (Afrika) (Specialne enote 1, posebna izdaja revije Obramba, 2005: 18).

Najemniki že po definiciji ponujajo svoje usluge neki državi proti plačilu. Francoski legionar tako zasluži enako kot vsi poklicni vojaki francoske vojske, pri tem se tudi upošteva, da se plača prilagaja činu in času služenja. K temu se seveda prištevajo tudi razni bonusi. Legija legionarje prve štiri leta (do napredovanja) oblači, hrani, nastani in zdravstveno skrbi zanje. Začetna plača obsega okrog 1033 evrov na mesec. Imajo tudi 45 dni plačanega dopusta na leto (<http://www.info-france-usa.org/atoz/legion/pay.asp>).

4.2.2 GURKE

- Ustanovitev gurk

Odločujoča zmaga Roberta Clivea v bitki pri Plassey-u leta 1757 je odločno zagotovila britansko prevlado v Indiji in tako odprla vrata za širitev Vzhodno-indijske družbe. Nekaj deset let kasneje so Britanci stopili v stik z močno silo na severnih mejah njihovih, na novo osvojenih območjih v Bengalu in Biharju. Ta sila je bila mestna država Gorkha, tam kjer je zdaj zahodni Nepal, po kateri so Gurke dobile svoje ime, ki jo je vodil dinamični kralj Prithwi Naraya Shah. Prithwi Naraya Shah in njegovi nasledniki so rasli tako mogočno, da so prevzeli celotno hribovito pokrajino od meje Kašmirja na zahodu do Butana na vzhodu. Končno je leta 1814 glavni guverner kot posledico mejnih sporov in ponavljajočih se napadov gurških kolon na britanski teritorij, napovedal vojno Nepalju. Po dveh dolgih in krvavih vojskovanjih je bila leta 1816 v Sugauli, podpisana mirovna pogodba (http://www.army.mod.uk/brigade_of_gurkhas/history/index.htm).

Med vojno se je razvil globok občutek vzajemnega spoštovanja in občudovanja med Britanci in njihovimi nasprotniki. Britance je prevzelo bojevanje in druge kvalitete gurških vojakov. Pod pogoji mirovne pogodbe je bil velikemu številu Gurk dovoljen prostovoljni vstop v službo vojske Vzhodnoindijske družbe. Iz teh prostovoljcev je bil ustanovljen prvi polk brigade Gurk pod poveljstvom Velike Britanije. Brigade Gurk je skupno ime za britanske vojaške enote, ki so sestavljene iz nepalskih vojakov. Prve Gurke so se prostovoljno javile kot najemniki v službi britanske Vzhodnoindijske družbe po vojni v Nepalju (1814-1816). Med vojno so bili Britanci navdušeni nad najemom gurških vojakov in so jih vzpodbujali, da se javijo v službovanje pri Vzhodnoindijski družbi. Polki gurk so se zelo uspešno bojevali tudi v 1. in 2. svetovni vojni. V slednji se jih je na strani Britancev bojevalo 112.000. Njihov zaščitni znak je značilno zakrivljen nož, imenovan *kukri*, ki je tudi upodobljen na njihovem grbu. Na vrhuncu so imeli deset polkov, od katerih so se štirje po osamosvojitvi Indije priključili Britaniji, drugi pa Indiji. (http://www.army.mod.uk/brigade_of_gurkhas/history/index.htm).

Na tem mestu je potrebno opredeliti razmerje med Veliko Britanijo in Vzhodnoindijsko družbo. Britanska Vzhodnoindijska družba je bila delniška družba, ki ji je 31. decembra leta 1300 Elizabeta I. z angleško kraljevo ustanovno listino odobrila privilegirano trgovanje v Indiji. Kraljeva ustanovna listina je dala novo ustanovljeni Častni vzhodnoindijski družbi (*Honourable East India Company* (HEIC)) 21-letni monopol na vso trgovanje v Vzhodni Indiji. Družba se je preoblikovala iz trgovskega tveganja v nekaj, kar je dejansko vladalo Indiji kot njeni pridobljeni pomožni vladni in vojaški funkciji vse do njene ukinitve leta 1858 (http://en.wikipedia.org/wiki/British_East_India_Company).

- Gurke danes

Za sprejem v Gurke morajo biti kandidati najprej opaženi s strani rekrutnih agentov, ki jih je v Nepalju okoli 70. Ti jih nato peljejo v selekcijsko preizkusni tabor. Brigade Gurk oziroma njihove plače in pokojnine so pomemben vir nepalskih dohodkov. Vsako leto Gurkini rekrutni agenti izberejo 270 od deset tisoč kandidatov, večinoma iz plemen Magar, Gurung, Rai in Limbu (http://www.army.mod.uk/brigade_of_gurkhas/history/index.htm). V okviru britanske armade je sedaj 3750 pripadnikov Gurk (Military Balance, 2004: 60). Letno jih sprejmejo toliko, kot jih potrebujejo (kar predstavlja približno en odstotek vseh prijavljenih kandidatov) (http://www.army.mod.uk/brigade_of_gurkhas/Judicial_Review.htm).

Izbor in osnovno urjenje kandidatov potekata v štirih fazah. V prvi fazi selekcija poteka po različnih lokacijah v Nepalju. Ponavadi je za vsako prosto mesto na tej stopnji 30 kandidatov. Potencialni rekruti morajo izpolnjevati naslednje pogoje, preden napredujejo na naslednjo stopnjo: stari morajo biti med 17 in 22 let, visoki vsaj 1,57 m, težki vsaj 50 kg, imeti pa morajo tudi doseženo določeno stopnjo izobrazbe. Druga faza je faza izbirnega postopka in traja tri tedne. Vsi kandidati morajo opraviti naslednje izpite in teste, da lahko napredujejo na naslednjo stopnjo: angleško slovnico, matematiko, fitnes test, iniciativni test in končni razgovor. V tretji fazi poteka osnovni trening, ki je devet mesecev trajajoč tečaj in vključuje jezikovne tečaje (tri mesece), vojaške veščine in zahodno kulturo ter navade. Četrta faza je zaključek in časten sprevod uspešnih rekrutov (http://www.army.mod.uk/brigade_of_gurkhas/history/index.htm).

Gurke rekrutirajo v njihove lastne polke znotraj Brigad Gurk v britanski vojski v skladu s predpisi *Tripartnega sporazuma* iz leta 1947. Ta sporazum tudi podpira edinstvene pogoje in okoliščine služenja. V mnogih točkah so ti pogoji in okoliščine služenja identični tistim v britanski vojski, vendar nekatere razlike izhajajo iz Tripartnega sporazuma. Te razlike so: Narodnost. Gurke so vpisane kot nepalski državljani, ostanejo nepalski državljani skozi celotno službovanje in tudi na koncu službovanja so odpuščeni oziroma končajo svojo dolžnost v Nepal. Plača. Gurke se od britanskih vojakov razlikujejo po drugačni plačni strukturi, ki temelji na osnovni plači indijske vojske; dobivajo znatna nadomestila za življenje v tujini. Taka struktura zagotavlja usklajenost dohodkov Gurk in britanskih vojakov. Čeprav se plače usklajujejo s tistimi v indijski vojski, pa razni dodatki, ki so izdani, kadar je le možno, v skladu z dodatki redne vojske, vzpostavljajo neto dohodek Gurk na skorajda isto raven, kot je neto dohodek vojakov v redni britanski vojski. Gurke dobijo dodatek tudi v obliki brezplačne bivalne namestitve, brezplačne medicinske oskrbe in v obliki posebnih dodatkov, kadar so na dopustu v Nepal. Gurkam, ki služijo minimalno tri leta, je omogočeno spremstvo njihovih družin. Trenutno je ta ugodnost na voljo četrtini poročenih Gurk. Otroci Gurk, ki jih spremljajo družine, se lahko šolajo v Britaniji ali v Nepal, za kar obstaja poseben izobraževalni dodatek, ki omogoča otrokom obisk najboljših šol v Nepal. Dopust. Vsake tri leta jim je na voljo pet mesecev dopusta, za vrnitev v Nepal, k družini. Dopust je omogočen tudi v času oziroma v letih, ko ne morejo dobiti t.i. nepalskega dopusta, za kar prejmejo tudi ustrezno nadomestilo. Lahko se poslužijo lokalnega dopusta v številu 20 delovnih dni, vseh državnih praznikov v Britaniji in 12 nepalskih državnih praznikov ter vse hindujske verske praznike. Dodaten dopust je dodeljen ob rojstvu otroka in njegovi posvetitvi v hindujsko vero. Posebne provizije. Gurke in njihove družine, ki jih spremljajo, lahko dobijo tudi posebno provizijo, ki jim omogoča spoštovanje njihovih posebnih verskih, nacionalnih in kulturnih obredov ter tradicije. Pogoji za upokojitev. Gurke morajo služiti minimalno 15 let, da se lahko upokojijo. Odvisno od čina, ki ga posameznik doseže, Gurke služijo polnih 22 let ali pa če postanejo oficirji 30 let, nimajo pa pravice upokojitve po 15 letih. Na začetku so zaposleni za štiri, kar se podaljša za nadaljnje štiri, osem in 12 let. Pokojnina. Gurke prejemajo pokojnino, ki temelji na razmerju oziroma stopnji indijske vojske in njihovih predpisov (torej ne temelji na pokojninski shemi britanskih oboroženih sil). Upokojenim Gurkam je omogočen tudi dostop do raznovrstne druge pomoči, kot je medicinska oskrba. (http://www.army.mod.uk/brigade_of_gurkhas/gurkha_employment/tacos/index.htm).

5. POVZETEK ANALIZE IN SKLEP

Zasebna vojaška podjetja so se po hladni vojni začela pojavljati kot ožji sklop v okviru zasebnih varnostnih podjetij. Moj cilj je bil primerjati moderno in zgodovinsko razsežnost najemništva, ki ga je potrebno razmejiti od najemnikov v zasebnih vojaških podjetjih in tako predstaviti razliko med najemništvom nekoč in modernim vojaškim najemništvom, ki je povezano s širšimi družbenimi in gospodarskimi spremembami. Vojaško najemništvo je dobilo novo podobo, ki se zelo razlikuje od starih oblik vojaškega najemništva.

DELOVNA HIPOTEZA:

☞ *Ideja zasebnih vojaških podjetij temelji na zgledu najemniških vojsk, vendar pa obeh pojavov ni mogoče enačiti.*

Od kod izvira sama ideja t.i. sodobnega najemništva ali drugače povedano, od kod ideja nastanka zasebnega vojaškega sektorja, je težko reči. Nikjer nisem zasledila konkretne »pionirske« zamisli ustanovitve zasebnega vojaškega podjetja. Edina ideja, ki namiguje na prehod vojske v zasebne roke je bila, da je v preteklosti vojaška ekonomija diktirala strategijo. Predvsem je to opazno nekje po letu 1600 pa do približno leta 1700. Prav zato so se predvsem pojavljale vojske, ki niso bile podrejene suverenom, ampak dovolj bogatim posameznikom, ki so jih plačevali. Vojna je tako postala mednarodno podjetje, v današnjih terminih, bi jo lahko opisali kot transnacionalko.

Če analiziram dogodke v vojaško-varnostnem okolju sodobnega časa, lahko po tehtnem premisleku izpeljem trditev, da je najemništvo nekoč in najemništvo (različnih oblik) danes posredno povezano s samim zgodovinskim razvojem. Razlika v pojavnih oblikah je pogojena z ideologijo, ekonomskim faktorjem, razvojem, tako tehničnim kot družbenim, oziroma napredkom v miselnem in gospodarskem smislu. Novi izumi, nova odkritja s seboj prinašajo tudi spremembe v temeljih družbe, najprej v gospodarskem, sčasoma pa tudi v miselnem napredku. Najemništvo v preteklosti z najemništvom v sedanjosti lahko povežem s pomočjo uveljavljanja vojaške profesije in poklica. Uvedba poklicne vojske je nadvse primerna tudi zato, ker v precejšnji meri odpravlja skoraj vse vojaške probleme v zvezi z ugovorom vesti in javnim mnenjem. Poklicno vojsko podpirajo nevladne organizacije za zaščito človekovih pravic, javno mnenje pa se ne vznemirja

pretirano, kadar se v domovino vračajo vojaki v krstah, ki so to tveganje sprejeli s podpisom pogodbe o zaposlitvi. Uvedba poklicnih vojakov je trend sodobnega časa. Moderni oborožitveni sistemi so vse bolj sofisticirani in zato potrebujejo celega človeka za vse življenje. Nabornik teh sredstev v času služenja vojnega roka ne more obvladati, zato so za upravljanje z zahtevnejšimi sistemi potrebni profesionalci. Prednosti in slabosti naborniških in poklicnih vojsk so sicer znane. V naborniških vojskah so vojaki praviloma manj podkovani, orožje pa zastareva hitreje. Poklicne vojske so bolj fleksibilne, bolj uporabne zunaj meja države in bolj opremljene.

- *IZVEDENE HIPOTEZE:*
 - ✓ Razlike med najemniškimi vojskami in zasebnimi vojaškimi podjetji ne izhajajo zgolj iz razlik v organizaciji in namenu, ampak so te razlike predvsem zgodovinsko pogojene (v smislu tehničnega, miselnega in družbenega napredka – razlike v družbeni vlogi, ki je odvisna od okoliščin, na katere vplivajo hkrati obstoječe družbene strukture).

Najemnik je vojak, ki se bori za denar, ne glede na okoliščine. Za razliko od rednih vojakov ni vezan na državo, ampak ga zavezuje le pogodba, ki jo sklene z naročnikom. Sodobni najemniki lahko služijo kot svetovalci za varnost, svetovalci za (re)organizacijo oboroženih sil, načrtovalci raznih vojaških operacij (od državnih udarov do vojne proti drogam) idr. Ne smemo mešati prostovoljcev v tujih vojskah, ki se ponavadi borijo izključno zaradi ideologije, vere oziroma drugih stvari z najemniki, ki se borijo samo zaradi materialnih ugodnosti pri najboljšem ponudniku. Najemniki v regularnih vojskah se borijo proti plačilu, a ta motivacijski dejavnik ni edini in najpomembnejši. Pri najemnikih so motivi za vključitev v oborožene sile tuje države poleg plačila tudi pridobitev državljanstva ali spoštovanje tradicije. Skladnost med interesi države, za katero se bojujejo, in njihovimi lastnimi interesi je precejšnja. Najemniki praviloma ne menjujejo strani v spopadu.

Najemniki so predstavljali profesionalno in visoko kompetentno silo, ki je službovala le v času vojne. Tudi danes zasebno vojaško podjetje kadre najame le za opravljanje določene naloge, medtem ko v času nedejavnosti (takrat, ko niso vezana z nobeno pogodbo) zaposlujejo le vodilne in vodstvene delavce in analitične oddelke. Zasebna vojaška podjetja so organizirana kot sodobne državne vojske in podobno tudi delujejo. Uporaba visoke tehnologije, orožij ter oborožitvenih sistemov zahtevajo visoko usposobljene, izurjene in izobražene kadre.

V srednjem veku profesionalne vojske niso obstajale (vsaj v pravem pomenu besede ne), saj so najemniki, ki jih je vladar plačeval kot osebno gardo in za vzdrževanje pokornosti vazalov, predstavljali le majhno jedro fevdalnih vojsk, zbranih ob vojni nevarnosti. V poslu vojakov najemnikov ni bilo nič viteškega ali plemenitega. Za plačilo so se vojskovali proti komur koli. Služili so kateremu koli plačniku. Ti poklicni vojaki še zdaleč niso stopali v službo temu ali onemu vladarju ter njegovim fevdalcem, pač pa vsakomur, ki jih je lahko plačal. Če niso dobili plačila, so tudi med vojno cele enote prešle k drugemu gospodarju, ki je imel denar, četudi je bil sovražnik. Najemniški vojak je služil za denar in tako dolgo, dokler je bil plačan. Najemniški vojaki niso bili nacionalno opredeljeni. Tudi sodobni najemniki niso nacionalno opredeljeni in služijo proti plačilu. Čeprav ne gre za državne vojske, ki lahko lojalnost, kohezivnost in motivacijo utemeljujejo na patriotizmu ali nacionalni pripadnosti, so zasebna vojaška podjetja pri tem nenavadno uspešna. Visoke motiviranosti ne moremo v celoti pojasniti z velikimi materialnimi koristmi. Ob denarju je najpomembnejši dejavnik motivacije »uslužbencev« zasebnih vojaških podjetij njihov odnos do poklica. Identifikacija z vojaškim poklicem, posebna osebnostna naravnost, je verjetno tisti razlog, ki je odločilno vplival na odločitev, da v državni vojski začeto poklicno pot nadaljujejo kot »uslužbenci« zasebnega vojaškega podjetja. Služba sodobnega najemnika ima višje ideale kot le materialno nadomestilo. Ti kadri so dobro opremljeni, izobraženi in visoko izurjeni, zato je v opravljanju njihovega dela moč zaslediti visoko profesionalnost, ki presega materialne nadomestke. Danes govorimo o poklicnih in profesionalnih pripadnikih nenacionalnih oboroženih sil. Njihove naloge so bolj ali manj specifične v primerjavi z nalogami oboroženih sil določene države. V tem primeru lahko govorimo o pripadnikih specialnih enot. Namen ustanovitve in delovanja zasebnega vojaškega podjetja je doseganje dobička. V luči te ključne značilnosti zasebnih vojaških podjetij je potrebno razumeti ugovore in argumente, ki jih izpostavljajo njihovi nasprotniki. Predpostavke velike dobičkonosnosti, ki se je s praktičnim delovanjem zasebnih vojaških podjetij tudi potrdila, je bila osnovno gonilo in predpogoj oblikovanja tržno delujoče vojaške organizacije v rokah zasebnikov. Zasebno vojaško podjetje nudi usluge za dobiček (for-profit), ki so v glavnem namenjene drugim poslovnim korporacijam, mednarodnim in nevladnim organizacijam ter državnim silam. O točnem obsegu uslug in/ali dejavnosti, ki jih zasebno vojaško podjetje zagotavlja, obstaja profesionalno in akademsko neskladje, zato jih je težko definirati. Medtem ko večina obrambnih pogodbenikov zagotavlja specializirano strojno opremo in mogoče tudi osebje za upravljanje in

vzdrževanje te opreme, zasebna vojaška podjetja ponujajo osebje s specialnimi znanji, ki pogosto vključujejo tudi bojne izkušnje. Dejavnosti zasebnih vojaških podjetij obsegajo zbiranje podatkov, strateško načrtovanje, vzpostavitev varnostnih struktur v državah, urjenje vojakov ter tudi pasivno in aktivno sodelovanje v spopadih. Države in mednarodne organizacije se obračajo k zasebnemu sektorju kot cenovno učinkovitemu načinu za preskrbo storitev, ki so nekoč bile ekskluzivna domena vojske.

Z uveljavljanjem kapitalističnega načina proizvodnje je nastajala rezerva žive sile, zlasti obubožanega majhnega in srednjega plemstva, kmetov in obrtnikov, ki so v vojaški službi videli sredstvo za preživetje. Sodobni najemniki so se pojavili po koncu hladne vojne, ki je spremenila naravo delovanja in povzročila zmanjšanje obsega nacionalnih vojsk zaradi krčenja števila pripadnikov oboroženih sil in demobilizacije, s tem pa pustila velik trg proste delovne sile nekdanjih vojakov, ki so se zaradi materialnih ali osebnih razlogov odločili ponuditi svoje usluge za delo, ki ga najbolje obvladajo.

Do pojava ognjenega orožja je moral vsakdo, ki je želel postati najemnik, sam poskrbeti za nabavo svojega orožja. Vojak najemnik je moral sam skrbeti za orožje in opremo. Najnujnejše si je kupil za denar, ki ga je dobil ob vpisu v vojsko. Dragega ognjenega orožja pa najemniki niso več zmogli kupovati sami, zato se je postopoma uveljavila centralizirana preskrba vojske z orožjem in vojaško opremo. Država je ognjeno orožje najprej kupovala od zasebnih proizvajalcev, kasneje pa ga je začela v tovarnah, ki jih je postavila za ta namen, sama proizvajati. Tudi sodobni najemniki danes več ne zagotavljajo lastne oborožitve. Vse to zagotavlja bodisi država bodisi podjetje, za katerega dela. Tudi do to hipotezo lahko potrdim.

- ✓ Zasebna vojaška podjetja so v svojem bistvu najemniki.

Zasebna vojaška podjetja so organizirana kot sodobne državne vojske in podobno tudi delujejo. Zanje velja, da so kot vojske v malem, saj združujejo številne strokovnjake z vojaškega in varnostnega področja ter seveda visoko izurjene vojake, ki so sposobni izvesti tudi najtežje vojaške akcije. Uporaba visoke tehnologije, orožij in oborožitvenih sistemov zahtevajo visoko usposobljene, izurjene in izobražene kadre. Stroške so zasebna vojaška podjetja zmanjšala z rekrutacijo že izurjenih in usposobljenih kadrov. Te kadre najamejo le za opravljanje določene naloge, medtem ko v času nedejavnosti (takrat ko niso vezana z nobeno pogodbo) zaposlujejo le vodilne in vodstvene delavce in analitične oddelke. Pripadniki specialnih enot so posebej izbrani, usposobljeni, oboroženi in opremljeni ter visoko motivirani ljudje, ki so izvedenci v svojem poklicu. Težko je tudi oceniti, koliko ljudi dela za določeno privatno vojaško podjetje, saj je med njimi veliko t.i. prostih pogodbenikov, ki lahko delajo za več kot eno zasebno vojaško podjetje. Ljudje oziroma vojaki v vojskah držav in po analogiji »uslužbenci« zasebnih vojaških podjetij so tisti, ki s svojo kakovostjo merljivo z izobraženostjo, izurjenostjo, motiviranostjo in discipliniranostjo najpomembneje vplivajo na izid oboroženega boja in vojne. Pomembnost človeškega dejavnika, ki prerašča že v nenadomestljivost, je bistveno bolj kot v državnih vojskah vidna v zasebnih vojaških podjetjih. Kakovost in nikakor ne količina najemnikov je tista, ki omogoča, da zasebna vojaška podjetja dosežejo kakršen koli uspeh. Znanje in izkušnje namreč nevtralizirajo negativne in potencirajo pozitivne vplive drugih dejavnikov oboroženega boja. Kakovostnih kadrov zasebnim vojaškim podjetjem nikakor ne primanjkuje, saj so se (predvsem zahodne) države ob koncu hladne vojne ob državnih demobilizacijah odpovedale vojakom, potem ko so za njihovo urjenje porabile veliko sredstev. Rekrutne baze zasebnih vojaških podjetij ne predstavljajo odsluženi in nekakovostni vojaki, ravno nasprotno, zaradi obilne ponudbe najamejo zasebna vojaška podjetja izključno kadre, ki ustrezajo njihovim potrebam. Na podlagi navedenega menim, da lahko svojo hipotezo potrdim.

- ✓ Pri svojih akcijah so zasebna vojaška podjetja uspešna predvsem zaradi specifične organiziranosti in delovanja.

Zasebna vojaška podjetja niso sposobna izvesti katere koli vojaške akcije, saj so omejena z okoljem, količino sil, oborožitvijo, opremo in tudi z načinom izvedbe operacij. Pri tem je potrebno upoštevati, da zasebna vojaška podjetja delujejo v specifičnih okoliščinah in okoljih, kar implicira na specifičen način izvajanja bojnih operacij. Zasebna vojaška podjetja niso sposobna odpraviti vzrokov oboroženih spopadov niti zagotoviti dolgoročne postkonfliktne obnove in stabilizacije. Vojaški uspehi zasebnih vojaških podjetij in izboljšana varnostna situacija v državi so le temelj za dolgoročno izgradnjo miru, pri čemer mora večjo vlogo odigrati mednarodna skupnost. Storitve, ki jih zasebna vojaška podjetja nudijo, radikalno spreminjajo pojmovanje obrambe in varnosti, saj področje, ki je bilo v preteklosti (tudi zaradi ekonomske nedostopnosti zasebnikom) v lasti države, dandanes vse bolj prehaja v roke zasebnikov in začenja nastopati na trgu. Povpraševanje po zasebnih vojaških storitvah se bo še povečalo. Primeri, ki pritegnejo največ pozornosti, so tisti, kjer vlada zaposli zasebno vojaško podjetje za pomoč v konfliktu. Povpraševanje po takih storitvah prihaja iz držav, ki si same ne morejo privoščiti velikih lastnih vojaških ustanov. Kljub temu pa prihaja povpraševanje po storitvah tudi iz razvitih držav. ZDA so uporabile zasebno vojaško podjetje za rekrutacijo in upravljanje nadzornih programov na Balkanu. Drugi povpraševalci po vojaških uslugah zasebnih podjetij so lahko tudi mednarodne organizacije. Zasebni sektor je že aktiven in učinkovit na področjih, ki so bila včasih vojaška domena, npr. deminiranje. Tako OZN kot mednarodne nevladne organizacije zaposlujejo zasebna vojaška podjetja za zagotovitev varnosti in logistične podpore. Močan zasebni vojaški sektor bi lahko imel pomembno vlogo pri omogočanju hitrejšega in učinkovitejšega odziva ZN v krizah. Cena zaposlitve, lahko bi rekli tudi najema, zasebnega vojaškega podjetja za določene naloge v operacijah ZN je lahko veliko nižja kot cena nacionalnih oboroženih sil. Hipotezo lahko potrdim ob predpostavki in v primeru da zasebno vojaško podjetje ne izvaja bojnih nalog večjega obsega in da so njegove naloge po večini zaledne, predvsem logistika in urjenje. Podatkov o uspešnosti zasebnih vojaških podjetij v bojih nisem zasledila, tako kot tudi nisem zasledila podatkov o neuspešnosti zasebnega vojaškega podjetja, kar povezujem s tem, da bi obstoj takih podatkov bil slaba reklamna poteza takega podjetja.

Če povzamem povedano, lahko trdim, da v zasebno vojaško podjetje sprejemajo že izurjene in usposobljene vojake in vojaške strokovnjake, seveda proti plačilu. To je tudi bistvena razlika med najemniki srednjega veka in sodobnim vojaških osebjem, ki se najame za izvajanje nalog zasebnega vojaškega podjetja. Včasih so v vojaško službo vzeli vsakogar, ki je želel služiti, danes pa službo zagotavljajo sposobnosti. Seveda ta razlika izhaja tudi iz družbenih razmer nekoč in danes. Ljudje so danes svobodni in povsem sami odločajo o svoji zaposlitvi. Omogočeno jim je tudi bolj izpopolnjeno izobraževanje in usposabljanje, ki temelji na celotnem družbenem in gospodarskem napredku. Nekoč so bili mali ljudje (tlačani, podložniki oziroma ljudje nižjega družbenega sloja) vezani na zemljo in odvisni od velikga fevdalca. Najemniki so tako lahko »postali« tisti, ki jim zemlja ni predstavljala ovire. Najemniki so bili različnega družbenega porekla, pogosto pa so to bili mali plemiči oziroma svobodnjaki. Povečini so bili to družbeni viški, ki so se jih vladarji želeli znebiti. Danes so ti uslužbenci strokovnjaki in specialci, ki imajo v družbi veljavo zaradi svojih sposobnosti. Urjenja so namreč naporna in jih marsikdo ne bi zdržal. Veliko bolj se tudi poudarjajo človekove pravice, vojaški zakoni in zakonitosti ter zavedanje o vrednosti človeškega življenja. Ta zavedanja in spoznanja so vsakdanjik v človekovem življenju, saj se poudarjajo na vsakem koraku družbenega življenja. Zasebna vojaška podjetja so dokaj specifična v svoji organiziranosti, zlasti v delovanju. Kljub temu da so organizirana podobno kot redne vojske, gre za zasebna podjetja, v katerih veljajo povsem drugačna pravila kot v nacionalnih vojskah. Taka podjetja so dokaj majhna in posledično med seboj dobro povezana in homogena. Zaposlujejo izredno dobro izurjene vojaške kadre, ki so visoko motivirani in usposobljeni za izvajanje nalog tudi v težkih situacijah. Te značilnosti določajo uspešnost podjetja. Podjetja skoraj povsem samostojno delujejo znotraj države gostiteljice oziroma tesno sodelujejo z njo. Pri tem imajo največkrat tudi moč odločanja o pomembnih vojaško taktičnih vprašanjih in s tem posredno tudi vpliv na redno vojsko države gostiteljice. Zasebna vojaška podjetja so uspešna le pri takojšnjem reševanju konfliktov, medtem ko kompleksnejših in globljih problemov niso sposobna rešiti. Ključ uspešnega delovanja se skriva ravno v dejstvu, da so to zasebna podjetja, ki niso pretirano nadzorovana in za doseganje svojih ciljev lahko uporabijo vsa razpoložljiva sredstva, saj njihovih strank ne zanimajo uporabljena sredstva in metode, temveč le uspešno opravljene naloge. Na podlagi navedenega menim, da lahko moje hipoteze potrdim kot točne v okvirih, ki sem jih navedla.

LITERATURA

• Knjige, zborniki, članki

1. Mandel, Robert (2001) *The Privatization of Security. Armed forces and society*. Volume 28, No. 1.
2. Švajncer, J. Janez (1998) *Vojna Zgodovina*. DZS.
3. O'Brien, Kevin (2000) PMCs, myths and mercenaries: The debate on private military companies. *Rusi Journal*, February 2000, vol. 145, No. 1.
4. Tunjić, Filip (2003) Od privatizacije varnosti do privatnih vojsk. *Revija Obramba*, letnik 35, marec 2003.
5. Mekina, Igor (2002) Profesionalizacija vojske Lažna dilema, 6. maj 2002 - <http://www.mladina.si/tehdnik/200218/clanek/profiji/>; (dostop: 28. oktober 2006).
6. Dakič Prelc, Darko (2005) *Specialne enote 1, posebna izdaja revije Obramba*.
7. Shearer, David (1998) Private armies and military intervention. *Adelphi paper 316*. Oxford University Press, NY.
8. O'Brien, Kevin (1998) Military-advisory groups and african security: Privatised peacekeeping? *International peacekeeping*, vol.5 No.3, <http://www.kcl.ac.uk/orgs/icsa/publications/pemsipk.htm>; (dostop: 20. februar 2006).

• Leksikoni, enciklopedije, slovarji

9. Caforio, Giuseppe (2003) *Handbook of the Sociology of the Military*, Italian Interuniversity and Military Studies, Pisa, Italy, Kluwer Academic/ Plenum Publishers, NY.
10. *International Military and Defense Encyclopedia*, (1993) Brassey's (US), Inc., 4. zvezek.
11. Townshend, Charles ur. (1997) *The Oxford Illustrated History of Modern War*. Oxford University Press, NY.
12. *Vojna enciklopedija* (1974), Izdavanje redakcije vojne enciklopedije, Beograd, II. Izdaja, 1. zvezek.
13. *Vojna enciklopedija* (1973), Izdavanje redakcije vojne enciklopedije, Beograd, II. Izdaja, 2. zvezek.
14. *Vojna enciklopedija* (1973), Izdavanje redakcije vojne enciklopedije, Beograd, II. Izdaja, 5. zvezek.

15. Vojna enciklopedija (1974), Izdajanje redakcije vojne enciklopedije, Beograd, II. Izdaja, 7. zvezek.
16. Vojna enciklopedija (1974), Izdajanje redakcije vojne enciklopedije, Beograd, II. Izdaja, 9. zvezek.
17. Military Balance, 2003/2004.
18. Slovar slovenskega knjižnega jezika (1979), DZS, Ljubljana, 3. zvezek.
19. Slovar slovenskega knjižnega jezika (1991), DZS, Ljubljana, 5. zvezek.

• **Diplomska dela, magistrske naloge, študijsko gradivo**

20. Jazbec, Matija (2001) Zasebna vojaška podjetja (diplomsko delo). Ljubljana, Fakulteta za družbene vede;
21. Kotnik, Igor (2004) Študijsko gradivo pri predmetu Popolnjevanje oboroženih sil in mobilizacija.
22. Kotnik, Igor (1994) Primerjalna analiza naborniškega in poklicnega dopolnjevanja oboroženih sil z vojaki v Evropi in Severni Ameriki, magistrska naloga.
23. Švajncer J. Janez, (1995) Vojna zgodovina – skripta, center vojaških šol.
24. Lubi, Darko (2002) Teorija strategije – študijsko gradivo.
25. Miljanić, Gojko ur (1980) Vojna istorija – udžbenik za vojne akademije.

• **Svetovni splet**

26. www.disinfopedia.org; *Private Armies, Private Security & Mercenaries*; (dostop: 21.marec 2006).
27. www.army.mod.uk; *An outline history of the Brigade of Gurkhas*; (dostop: 6. junij 2006, 8. junij 2006).
28. <http://en.wikipedia.org>; *Mercenary, Executive Outcomes*; (dostop: 21. marec 2006, 31. marec 2006, 20. maj 2006, 6. september 2006).
29. <http://sl.wikipedia.org>; *Najemniki*; (dostop: 21. marec 2006, 25.oktober 2006).
30. www.legionrecrute.com; *A new opportunity for a new life*; (dostop: 21. marec 2006).
31. www.info-france-usa.org; ; *Pay And Bonuses*; (dostop: 21. marec 2006).
32. www.sandline.com; *Overview of the company*; (dostop: 25. maj 2006).
33. www.sourcewatch.org; *Private Military Corporations*; (dostop: 21. marec 2006).

34. www.globalpolicy.org; *Private Military Companies: Options for Regulation*; (dostop: 20. marec 2006) in *PMCs, Myths and Mercenaries: The Debate on Private Military Companies*; By Kevin A. O'Brien; (dostop: 27. november 2006).
35. www.globalsecurity.org; *Mercenary / Private Military Companies (PMCs)*; (dostop: 21. marec 2006).
36. www.genevaconventions.org; *Geneva conventions. A reference guide. Protocol I Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts, 8 June 1977*; (dostop: 27. november 2006).
37. www.dcaf.ch; *Private military companies 4/2006*; (dostop: 21. november 2006).